

ΠΕΡΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ

(να οργανωθοῦμε)

τό Περί Ὁργανώσεως εἶναι γιατί, ἀλλά ἀπό – πίο – πολύ – πλοκή –
ἀποψη. Περιγράφει μία μουσική περιπέτεια κι ἔτσι μία πρόταση
τρόπου ζωῆς γιά Ἕλληνες *του Γ. Μανιάτη*

ΠΕΡΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ

(να οργανωθοῦμε)

Του Γιώργου Μανιάτη

Στον Μάνο Χατζιδάκι

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρόλογος εἶναι τό τελευταῖο πράγμα πού γράφεται. Ἄς εἶναι λοιπόν καί τό πίο χθαμαλό: αὐτό πού μπορεῖ κανεῖς νά παραβλέψει.

Ὡστε, ἀπό τήν ἀποψη τῆς διατύπωσης, τό Περί Ὁργανώσεως εἶναι γιατί, ἀλλά ἀπό – πίο – πολύ – πλοκή – ἀποψη. Περιγράφει μία μουσική περιπέτεια κι ἔτσι μία πρόταση τρόπου ζωῆς γιά Ἕλληνες. (Οἱ Μοῦσες – σημείωσα ἄλλοτε – εἶναι ἑλληνική θεότητα). Ἐτσι, τό «γιατί» αὐτό προβάλλεται σάν Ἑλληνικό Μανιφέστο ἢ Ἑλληνική Διαθήκη, παρ' ὅλο πού εἶναι γιατί.

Τό κυρίως γραπτό γράφτηκε τήν ἀνοιξη τοῦ 1975, καί ἔτυχε κάποιος διόρθωσης τό φθινόπωρο τοῦ ἴδιου ἔτους. Τό Α' του μέρος δημοσιεύτηκε στό Σῆμα ἀρ. 21, τόν Φεβρουάριο τοῦ 1978. Ἐπειδή ἔκτοτε παρήλθε κάποιος καιρός, τό Α' ἐκεῖνο μέρος παρατίθεται ἐκ νέου στήν παροῦσα ἔκδοση.

Τό κείμενο πρωτοδιατυπώθηκε γιά νά ἀφιερῶθαι στόν Γιάννη Ξενάκη. Ἐπί τοῦ πιεστηρίου πρότεινα στόν ἐκδότη τοῦ Σήματος νά ἀλλάξει ἡ ἀφιέρωση καί τό γραπτό νά δωρηθεῖ – ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιθέσεων πού ἀντιμετώπιζε τότε τό Γ' Πρόγραμμα – στόν Μάνο Χατζηδάκι. Ἐτσι καί ἔγινε, μέ τήν ἐνθουσιώδη συναίνεση τοῦ ἐκδότη του Σήματος.

Οἱ ἀντιρῆσεις μου γιά τή μουσικοχορευτική πολιτική τοῦ Γ' Προγράμματος δέν εἶναι λόγος γιά νά ἀποσύρω αὐτή τήν ἀφιέρωση. Ἐμμένω σ' αὐτήν, καί γιά τούς ἴδιους λόγους.

Πάντως τίς εἰσηγήσεις μου γιά μία ἑλληνικότερη μουσική πολιτική, ζήτησα νά τίς ἐκθέσω στόν Μάνο Χατζηδάκι αὐτοπροσώπως, ἀλλά ἀπέτυχα, παρὰ τήν ἐμμονή καί τήν κάποια ἐτοιμότητα πού ἔτυχα. Δέν ἔγινε δεκτός. Ἐτσι πάντως, ἐξηγεῖται καί ἡ καθυστέρηση πού ἐπωμισθήκαμε, καί ἐγώ καί τό Σῆμα, στή δημοσίευση τοῦ Β' μέρους τοῦ Περί Ὁργανώσεως. Αὐτό ἄλλωστε δέν εἶναι τό ἐντελῶς τελευταῖο, γιατί πλῆθος σημειώσεις, ἐπί τοῦ ἴδιου πάντοτε θέματος, ἔχω κρατήσῃ ἀπό τήν ἐποχή πού ἄλλαξα πλευρό καί ξέχασα νά γράφω.

Τό συμπλήρωμα μέ μαύρους χαρακτήρες πού ἐνισχύει τό κυρίως κείμενο τό ἔγραψα, ἀγράμματος πιά, τώρα, στίς 8 Νοεμβρίου 1979.

Πλήν τῶν δύο λυρικών ἀσμάτων πού εἶναι παλιά, οἱ σκωπτικοί στίχοι ποιήθηκαν, καί ταιριάχθηκαν μέ ρυθμό καί μελωδία, μεταξύ 1973 καί 1975. Ἀπανωτές διορθώσεις καί στό ἐπίπεδο του στίχου καί στό ἐπίπεδο του ρυθμοῦ – ὄχι τῆς μελωδίας –, ἔφεραν τά ἄσματα ὡς ἐδῶ.

Οί καλοί όρτισμοί κάνουν τούς καλούς φίλους
(ό γράφων)

Έχει ό γράφων στό Μίδα (1968-71) εξηγήσει τί είναι ή επιβίωση μέσω της συγγραφής, τό νά - δηλαδή - καθίσταται ένας συγγραφέας «συγγραφέας περισσότερο ακόμη κι απ' όσο είναι θνητός». Κί' ότι ό τρόπος νά του συμβεί αυτό «άντί νά καταποντιστεί, είναι νά [διά της συγγραφής] γεννηθεί λίγο ακόμη». Αυτό ήταν τό μύχιο θέμα καί στό πρωτόλειό του, τή Λεγεώνα (1957-61) : τό νά γεννηθείς από μόνος σου, μεσ' απ' τήν ξρημο, καί τό νά επιβιώσεις από τή συγγραφή. Άλλωστε όταν ό γράφων, στό στρατολογικό γραφείο της Λεγεώνας των Ξένων στη Μασσαλία, ζήτησε ν' αλλάξει όνομα καί νά λέγεται όπως τόν ξέρετε, πράγμα πού σημείωσαν, για νά παρατηρήσουν όμως : «Άλλά αυτό είναι έτσι κι αλλιώς τ' όνομά σας», αυτός διευκρίνησε : «Όχι για τούς ίδιους λόγους». Διότι - λένε πάλι οί σελίδες του 1965 πού δημοσιεύτηκαν στό «Σήμα» Ν° 9, καί πού στό έξής θά τιτλοφορούνται : *Νά αποσύρσαι, αυτό είν' ή αγάπη* : «Είναι ατιμωτικό νά γεννιέσαι μόνο απ' τούς γονείς σου. Υπάρχει τό αίτημα νά γεννηθείς καί μόνος [...] - καί για δεύτερη φορά». Καί τί πράγματι ποιό γελοίο στόν άνθρωπο απ' τό νά μήν έχει λόγο πάνω στην προέλευσή του καί σέ τίποτε σχεδόν απ' ό,τι αποτελεί τήν ταυτότητά του; Διότι δέν γεννιόμαστε τά χρόνια πού θέλουμε. Ούτε στόν τόπο καί στό περιβάλλον πού θέλουμε, κι ούτε απ' τούς ανθρώπους πού θέλουμε. Ριχνόμαστε έδω, καί μία σειρά ιδιότητες πού θά έπρεπε νά'ναι καρπός κατάκτησης τίς βρίσκουμε έτοιμες καί απλώς τίς φοράμε. Διότι γεννιόμαστε γεννημένοι. Τί δουλειά είχε ό γράφων παρακαλῶ νά γεννηθεί στην οικογενειά του; Έδωσε καμία αφορμή; Ή μήπως ή οικογένεια αυτή χρωστούσε πάλι τίποτε; Υπάρχει λοιπόν «μανία για αυτογέννηση», αναφέρει τό *Ρίζα όκνή, δέντρο απρόφταστο* (1968), όπως υπήρξε, για τό ζῶο πού - μέ τό νά μιλήσει μέ νέο τρόπο - εξανθρωπίστηκε, «ανεξήγητη ανάγκη νά γίνει άνθρωπος πού άλλωστε τήν έχουμε ακόμη τώρα». Καί ή *Συν-έν-τευξη* (1973), εξηγεί ότι «ή πρέπει νά αλλάζει κανείς όνομα ή πρέπει ν' αλλάζει πρόσωπο. Άλλιως ή σχέση όνόματος-προσώπου σαπίζει καί, όχι τίποτα, αλλά ζέχνει». Καί προπαγανδίζει τό έργο αυτό ποικιλοτρόπως τήν προσχώρηση στό «κλιτό μέρος της ψυχής», δηλαδή τίς διαδικασίες της αυτογέννησης. *Η Μυθολογία του Ένός*, (-1965), πού πρόκειται τώρα νά δημοσιευτεί, είναι ακριβώς «κλίσεις», όλισθήματα δηλαδή, «πρός τό άλλο -, στό επίπεδο των τρόπων, ενώ ένα δημοσίευμα στην «Ελευθερία» - (2 Μαΐου 1965) λέει ρητώς ότι ό γράφων «γεννήθηκε στά είκοσιδύο του». Η βάπτιση — έφιστάται ή προσοχή του κοινού — είχε λοιπόν προηγηθεί της γεννήσεως. Ο γράφων βαφτίστηκε δεκαοκτώ ετών καί γεννή-

θηκε εικοσιδύο. Βάπτισή, λέγεται ἐδῶ τό νά ἀξιωθεῖς ὄνομα. (Διότι τό ὄνομα ὀφείλει ν' ἀποτελεῖ ἐπίδοση, ἐάν τουλάχιστον πρόκειται ὁ κάτοχος νά εἶναι καί νά λέγεται, κι ὄχι αὐτό πού λέγεται νά τό ὀφείλει. Χίλιες φορές νά χρωστάει κανεῖς τῆς Μιχαλοῦς, παρὰ νά ὀφείλει τοῦ ὀνόματος). Γέννηση λέγεται - μέ ὅλη τή μακροθυμία πού ἀξιῶνουν οἱ καλοί ὁρίσμοι - τό νά μεγαλώσεις τό ἔθνος σου, κι εἰ δυνατόν καί τά ἄλλα ἔθνη.

Ἡ σκέψη πού ἐκτέθηκε ἐδῶ εἶναι σεβαστή ἀπό τό γράφοντα ὄχι γιατί τήν ἔκανε, δέν εἶναι δά ἡ μόνη σκέψη πού ἔχει κάνει, ἀλλά γιατί εἶναι ἡ σκέψη πού δέν ἔπαψε σχεδόν νά γίνεται, ἀφ' ὅτου ἔγινε. Καί πάλι, ὑπογραμμίζει τή σταθερή παρουσία τοῦ εὐεργετικοῦ αὐτοῦ δαίμονα κατά μῆκος τῆς ὑπάρξεως. Ὅχι γιά ν' ἀναμιχθεῖ στή δουλειά τῶν κριτικῶν, πού ἀπαξιοῦν βέβαια νά διακρίνουν τέτοιου εἶδους ἐργαλεῖα στά ἔργα γύρω τους (διότι παραγνωρίζουν τήν πολύ εἰδική σχέση τοῦ λειτουργήματός τους μέ τίς ἐθνικές ἀνάγκες), ἀλλά γιά νά ἐπισημάνει ὅτι καί ἡ πυρηνική αὐτή πίστη, προκειμένου νά συντελεστεῖ τό ἀπροσδόκητο, κατέπεσε. Αὐτό ὅμως πού εἰπώθηκε ἐδῶ, καί πού δέν εἰπώθηκε παρὰ γιατί βρῆκε ἐπαλήθευση, δέν εἶναι γιά τή χώνεψη. Αὐτό διαψεύδει τόν Ἡράκλειτο, θέλει νά πεῖ : δέν ἀληθεύει ὅτι *ἐάν μή ἔλπηται, ἀνέλπιστον οὐκ ἐξευρήσει...* Ἡ ἀπελπισία δέν ἀποκλείει τήν εὕρεση. Μόνο ὁ πανικός τήν ἀποκλείει.

Ὁ γράφων γνώρισε τή φρίκη τῆς ἀποστράτευσης, τῆς ἀποσπάσεώς του δηλαδή ἀπό τό δέντρο τῆς ὁργανωμένης ζωῆς (σκέψης), καί ἔζησε, αὐτά τά χρόνια, χωρίς σχέδιο ζωῆς. Ἀγάλλεται ἐδῶ. Διότι δέν καταδέχτηκε νά παρηγορηθεῖ ὅπως τινές τῶν φίλων του στά στρατόπεδα ἀνοχῆς δεξιά καί ἀριστερά. Ὅταν χάσεις μία φορά τίς πεποιθήσεις σου τίποτε δέν δικαιολογεῖ νά καταταγεῖς σέ ἄλλες. Αὐτό εἶναι ψυχική ἀκολασία καί τό αἶτημα γιά ἐνότητα στήν ψυχική διάθεση παραεῖναι ταπεινωτικό γιά νά τήν κολάσει. Ἐδῶ λοιπόν ὁ γράφων παύει νά ἀγάλλεται καί στενοχωρᾶται. Διότι ἐπίσης φαίνεται ὅτι ἡ «σωτηρία τῆς ψυχῆς» προκαλεῖ ἀγκυλώσεις στό πνεῦμα. Δέν εἶναι λοιπόν παράξενο ὅτι κατευθύνει σέ νοσηροῦς τρόπους σκέψεως καί κατασκευές τοῦ τύπου «ἐλληνοχριστιανική πατρίδα», κάτι δηλαδή σάν: κρᾶσις ἐλαίου καί ὕδατος, ἤ: ἕνα βόδι κι ἕνα ἀστεῖο πόσα μᾶς κάνουν. Προφανῶς ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς εἶναι χασομέρι, ἀλλά ἰδοὺ καί τά λύτρα : Δέ λυμαίνονται οἱ τινές αὐτοῖ τῶν φίλων τά ἐλληνικά γράμματα, ἀρχαῖα καί εὐρωπαϊκά, παρὰ γιά νά συμπαράτάξουν μέσα τους (ἀλλά καί ἔξω τους), τήν Ἑλληνίδα θεόν, τήν καί πολιοῦχο αὐτῆς τῆς πόλεως, μέ τήν στρατηγό ... Μαρία. Τήν Παρθένο τῆς Σκέψεως, μέ τήν παρθένο ἀπό κάθε σκέψη. Καί δέ θά ἄξιζε νά καταπιάνεται κανεῖς μέ τέτοιες ἐπιδόσεις, ἂν δέν τίς εἰσέπραττε τό ἴδιο τό κράτος - ὁ κατ' ἐξοχήν ἐχθρός του ἔθνους. Τό κράτος στήν Ἑλλάδα ἔχει χαρακτηρεῖ αὐτοκρατορικοχριστιανικό καί πρέπει, μέ τό καλό ἢ μέ τό κακό, νά ἀνατραπεῖ. Μέ τό καλό, μέ τή βοήθεια δηλαδή τῆς κυβερνήσεως, εἶναι ἀπείρως προτιμότερο.

Κάθε ἐπιμειξία τοῦ «ἐλληνικοῦ» μέ τό «χριστιανικό» θά ἦταν πρῶτα πρῶτα κλαυσίγελως, ἂν δέν ἦταν τραγέλαφος. (Τό χειρότερο πράγμα πού εἶχε ὑπ' ὄψην του ὁ Χρυσόστομος ἦταν τό γέλιο. [Ἐξ οὗ ἡ ὅλη κακοσμία τοῦ στόματος]).

Ἦδη οἱ Ἕλληνες ὑφίστανται τό βάπτισμα, πού εἶναι ἐπεῖγον ἐθνικό καθήκον τους νά ἀποβάλουν, γιατί τούς ἐνσταλάζει, ἐξ ἀπαλῶν δέ ὀνύχων, τήν αἴσθησι τοῦ πνιγμοῦ, ἀπό τήν ὁποία καί πάσχουν κατά κύριον λόγο. Τό βάπτισμα εἶναι αἰχμαλωσία, καί ὡς τέτοια πάντοτε χρησιμοποιήθηκε: ὄργανο ὑποτάξεως πληθυσμῶν. Σφραγίζουν μ' αὐτό τούς ἀνθρώπους ὅπως σφραγίζουν καί τά κτήνη - γιά νά ἀνήκουν. Ὅλες οἱ ὑποδουλώσεις ἔγιναν μέ τό λεγεωνάριο καί τόν Ἱεραπόστολο ἀπό κοινοῦ - ὁμοῦ τή λόγχη καί τήν κολυμπήθρα. Δέτε λίγο αὐτή τήν κολυμπήθρα καί τό νήπιο ἐντός της ἄν δέν εἶναι ἀτόφιο τό καζάνι τῶν ἀνθρωποφάγων. Ἀπό κεῖ βγαίνουν οἱ νερόβραστες ψυχές. Ὑπῆρξε λοιπόν, τό βάπτισμα, πρώτης τάξεως ἐργαλεῖο, στά χέρια τοῦ καίσαρα, τοῦ σουλτάνου καί τοῦ τσάρου. Ὁ σουλτάνος μάλιστα διέτασσε νά μαστιγώνουν τούς χριστιανούς πού ζητοῦσαν ν' ἀποβάλουν τό βάπτισμα καί νά ἐξισλαμιστοῦν. Τούς προτιμοῦσε βαφτισμένους, ἀφοῦ τούς χρειαζόταν δούλους. Τό βάπτισμα εἶναι αἰχμαλωσία τῆς ψυχῆς. Ὅταν τό πάθεις πρέπει ἀπαραιτήτως νά «σώσεις τήν ψυχή σου», νά προσκυνήσεις. Πρέπει ἰδίως νά μετανοιώσεις. (Τό νήπιο τῶν πέντε μηνῶν ὀφείλει νά μετανοιώσει). Ὁ σουλτάνος δέ θέλει τίποτε περισσότερο ἀπ' αὐτό. Ποιό λοιπόν σουλτάνο προσκυνοῦν τόν εἰκοστό αἰῶνα οἱ Ἕλληνες γιά νά τούς μπολιάζεται ἔτσι δά ἡ ψυχολογία τοῦ ὑποτελοῦς;

Μιλοῦν γιά τετρακόσια χρόνια δουλείας. Εἶναι στοιχειῶδες ἐθνικό χρέος ἡ πρότασι αὐτή νά ἐκλείψει ἀπό τά ἑλληνικά. Ἡ δουλεία ἀρχίζει μέ τό βάπτισμα. Ὁ χριστιανισμός δέν εἶναι καν κάποια ἐκδίκηση τῆς Ἀσίας, μία ἀπάντησι στήν κατάκτησή της ἀπό τό πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος. Γιατί δέν τῆς ἦρθε τῆς Ἑλλάδος ἀπό τήν Ἀνατολή αὐτή ἡ θρησκεία, μά ἀπό τή Δύση. Μέχρι τά μέσα τοῦ 8ου μ.Χ. αἰῶνα ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Κρήτη ἀνήκαν στή δυτική Ἐκκλησία - στή Ρώμη. Ἀπό τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἐξήρτησε τήν Ἑλλάδα ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος (πράγμα πού ἄλλωστε ὑπῆρξε ὀλέθριο). Ἡ Ἑλλάδα ἦταν πάντοτε ἀνοιχτή στούς θεούς, καί γιά τήν εἴσοδο καί γιά τήν ἔξοδο. Ὁ θεός τοῦ χριστιανισμοῦ δέν εἶναι ὁ μόνος βαρβαρικός θεός πού ἔγινε δεκτός καί λατρεύτηκε στήν Ἑλλάδα. Εἶναι ὅμως ὁ μόνος θεός πού ἡ Ἑλλάδα παρέλαβε ἀπό τούς βαρβάρους ὡς ὑπόδουλη, πού κατά συνέπεια δέν τόν παρέλαβε καν ἀλλά τῆς ἐπεβλήθη, ἀπό τόν κατακτητή. Ὁ χριστιανισμός ἦταν μία θρησκεία δούλων πού ὁ κατακτητής μετέτρεψε σέ θρησκεία γιά δούλους. Ὡς θρησκεία δούλων παρουσίαζε ἐνδιαφέρον. Ὡς θρησκεία γιά δούλους εἶχε χρησιμότητα. Ἐξακολουθεῖ λοιπόν νά ἔχει; Χάριν ποιοῦ σουλτάνου;

Τήν Ἑλλάδα ἀφάνισαν τρία δεινά (πού δέν ἀφάνισαν τόν ἑλληνισμό) : ἡ καθυστέρηση στήν πολιτειακή ἐξέλιξι, ἡ ἐξάπλωσι (στήν Ἀνατολή), ἡ ὑποταγή (στή Δύση). Ὁ ἑλληνισμός ἐπέζησε τῶν δεινῶν αὐτῶν. Τί λοιπόν τόν ἀφάνισε; Τό βάπτισμα. Ὁ γράφων πού βαφτίστηκε μόνος του ξέρει πολύ καλά τί λέει ἐδῶ. Λέει : Χωρίς τόν ἐξελληνισμό τῶν μυστηρίων εἶναι ἀδύνατος ὁ ἐξελληνισμός τῶν Ἑλλήνων καί ἀσυντέλεστο τό θαῦμα τοῦ Εἰκοσιένα. Οἱ Ἕλληνες ὀφείλουν νά ἀναλάβουν στόν τομέα τῆς λατρείας αὐτό πού ἔφεραν σέ πέρας ὡς πρὸς τή γλώσσα τους. Διέσωσαν τή γλώσσα τῶν Ἑλλήνων κι ἔδωσαν στήν ἀν-

θρωπότητα κάτι πού καλά κάνει νά τ'όχει καί πού χωρίς αὐτούς δέ θά τό εἶχε. Ὀφείλουν τώρα νά ἀποτινάξουν τόν ψυχικό ζυγό πού τούς στοιχίζει τό βάπτισμα, νά ἐλευθερώσουν - οὔτε λίγο, οὔτε πολύ - τό αἰχμάλωτο ἀκόμη εἰδικόν βάρος αὐτοῦ του ἔθνους : τό εἰδικόν βάρος τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλά ἓνα ἔθνος βαφτισμένων δέ λυτρώνεται εὐχερῶς ἀπό μπολιάσματα ὅπως τό βάπτισμα καί δέ φτάνει στό εἰδικόν του βάρος χωρίς ἀγωνία. (Ἀναφέρεται ὅτι ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἄρχοντες ἀποφάσισαν ν' ἀποδώσουν ἐλευθερία στοὺς δούλους, οἱ δούλοι ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως). Ἡ ἀποβολή τοῦ βαπτίσματος θά δημιουργοῦσε τερατῶδες κενό πού μόνο ἓνα νέο, ἑλληνικό ὅμως αὐτό, «βάπτισμα» - βάπτισμα γιά ἐλευθέρους - θά μπορούσε νά ἀναπληρώσει μέ εὐπρόσδεκτες συνέπειες. Εἶναι λοιπόν ὅλο τό ζήτημα, ἡ ἐνστάλαξη ἑλληνικῆς εὐσχημοσύνης στίς ψυχές τῶν Ἑλλήνων (στή θέση τοῦ βαπτίσματος). Πῶς ὅμως νά γίνει αὐτό σ' ἓνα ἔθνος μέ - πρῶτα πρῶτα - ἀνισόρροπο γυναικεῖο φύλο; Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ μητέρα, δίδαξε ὁ Πυθαγόρας, καί ὁ γράφων εἶναι βέβαιος γι' αὐτό. Τί Ἑλλάδα λοιπόν ν' ἀγαπήσεις μέ μανάδες χριστιανές - σχεδόν περίπου Τουρκάλες; Ἄν αὐτό ἦταν δυνατό, θά εἶχαν ἀγαπήσει τὴν Ἑλλάδα καί οἱ βυζαντινοὶ Πατέρες. (Κατὰ κανόνα οἱ Πατέρες ὑπῆρξαν μητρικά κατασκευάσματα). Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται, γιά πολύ ἀπτοὺς λόγους, σέ ἀπελπιστική ἀνάγκη : στήν ἀνάγκη νά γίνει ἀπειλητική, γιά Δύναμη ὅπως οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Αὐτό μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μέ πράξεις ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως, πού θά φορτίζονται καί ἀπὸ τὴν παραδειγματική τους ἀξία. Ἡ ἀπειλή ὅτι ὁ ἑλληνικός στρατός θά καταθέσει τό σύνολο τῶν ὅπλων καί θά ἀποστρατευθεῖ σύμπας, εἶναι ἡ μόνη ἀπειλή πού μπορεῖ νά ἀνησυχήσει τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Ἀντ' αὐτοῦ μιλοῦν γιά τὴν Τουρκία καί ἐξαντλοῦν τόν πατριωτισμό τους σέ μπανάλ προσπάθειες ὅπως : νά ἐπιτευχθεῖ πολεμική ἐτοιμότης. Πῶς παράγεται κάτι τέτοιο, δέν τούς ἔρχεται νά τό ἐξετάσουν. [Ὁ γράφων διατείνεται ὅτι ἡ πολεμική ἐτοιμότητα ἐνός ἔθνους εἶναι ἀπολύτως ἀνάλογη μέ τὴ μουσική του ἐτοιμότητα]. Ἄν δηλαδή ρωτήσῃ κανεὶς : Κύριε πρωθυπουργέ (σώφρων ἄνθρωπος φαίνεται - ἴσως ὁ πλέον σώφρων, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τόν κ. Ἡλιοῦ), ἡ κύριε ὑπουργέ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης (εἶναι καί συγγραφεύς) : Σέ τί συνίσταται αὐτό γιά τό ὅποιο οἱ Ἕλληνες ὀφείλουν νά... — χαμηλοφώνως: πῶς ὀρίζεστε ἐσεῖς τὴν Ἑλλάδα; - εἶναι ζήτημα ἂν εἶναι σέ θέση νά μὴν κοιταχτοῦν μέ ἀμηχανία.

Ὁ γράφων δέν εἶναι καν ἀρμόδιος. Ἐθνικός μόνο, καί μετέωρος ἀπὸ τῆς ἀποστρατεύσεώς του (1971). «ἀπέχων ἐξίσου ἀπὸ παντοῦ». Ὅπως τό διατυπώνει, ἀπέχει καί ἀπὸ τὴ δημιουργία: ἀπεργεῖ. Μέ ἐξαίρεση τὴ *Συν-έν-τευξη*, Μάρτιος '73 (ἀλλά ἡ *Συν-έν-τευξη* εἶναι ἀπεργοσπαστική χειρονομία), δέν καταπιάνεται μέ τὴ συγγραφή. Ἀντ' αὐτοῦ, κί' ἐνῶ, σέ πλήρη κένωση, ἔπαψε καί νά περιμένει, γνώρισε τόν αἰφνιδιασμό καί ὁργανώθηκε (σάν ἀπὸ θαῦμα). Ὁργάνωσε μάλιστα ἔκτοτε καί ὅσους ἀπὸ τοὺς φίλους του μπόρεσε, καί ὑποστηρίζει ἐκθύμως κάθε ὁργάνωση. Εἶναι μάλιστα τό μόνο πράγμα πού ὑποστηρίζει. Ἡ προσωπική του ὁργάνωση λέγεται ὁ παράμεσος. Σημειωτέον ὅτι τό μυστήριο

τῆς ὀργανώσεως συντελέστηκε ὅταν ὁ γράφων εἶχε μόλις τελειώσει τή Συν-έν-τευξη καί μάλιστα μία τῆς σημείωση, οἱ κύριες προτάσεις τῆς ὁποίας εἶναι οἱ ἐξῆς :

«Τό πιό ταπεινό πράγμα πού γνωρίζω εἶναι ἡ μέριμνα νά μεταδίδει κανεῖς στούς ἄλλους τίς κατακτήσεις του. [...] Νά μεταδίδει κανεῖς στούς ἄλλους τίς κατακτήσεις του εἶναι νά μοιράζει δικαιώματα - μέ τό δελτίο. Ἀλλά τά δικαιώματα ἀξίζει νά τιμῶνται ὡς ἀποκλειστικά. Ἐντιμότερο θά ἦταν νά παραχωροῦμε τά θαύματα πού μᾶς ἔτυχαν, ὅπως τά πρόσωπα πού ἀγαπήσαμε ὡς τήν παραφορά. Ὅχι ὅμως τά δικαιώματα, γιατί δέν ξέρουν τί εἶναι καί τά παίρνουν, σάν τούς τά δώσεις.[...]»

Ἦτον ὁ γράφων σέ κατάσταση. Βημάτιζε στά ταπεινά του ἐνδιαίτημα ὡς νά κατέβαινε ἀπό τό βουνό. Ἦτον σέ φούντωση. Αφοῦ θορυβήθηκε ἡ καλή του καί ἔσπευσε νά τόν ἀποσπάσει, ἀπ' τόν πυρετό. - Τί σοῦ λείπει, ἀρχοντά μου», στάθηκε, τοῦ εἶπε. Ἦτον αὐτή ἡ ἀρχοντοπούλα Ὅμως ὁ γράφων δέ διέκρινε. «Μπαγλαμάς!», ἀποφάνθηκε, μέ τήν οἴηση αὐτοῦ πού ξέρει νά βρίσκει τίς λέξεις. Ἐννοοῦσε μ' αὐτό τήν ἔλλειψη ἀντικειμένου, θά μπορούσε νά εἶχε πεῖ : «Φιδές». Δέν εἶπε ὅμως «φιδές», καί διερωτᾶται, σήμερα, μήπως ἔτσι ἔφτασε μέχρι νά μαντέψει. Ἡ καλή του ἀποσύρθηκε, σέ λίγο ἔφυγε καί ἀπό τό σπίτι. «Εἶναι κρύο αὐτό τό ὑπόγειο», παραδέχτηκε πρὸς στιγμήν ὁ γράφων. Καί ἄρχισε πάλι νά κατεβαίνει (ὡχ τό βουνό). «Ἐκπρόθεσμη», σημείωσε στόν τοῖχο μέ τό μολύβι. Ἐννοοῦσε : «λογοτεχνία». Ἐγραψε ἀκόμη : «Παρωχημένα». Δηλαδή, νά καταστῇ ἐμφανές ὅτι εἶναι τά ἐκφραστικά μέσα. «Λίγο ἀκόμα ...», ἔγραψε ἀπό κάτω. Ὁ πυρετός ἔπεσε, ἔτσι καί τό βουνό. «Καί θά...», συμπλήρωσε. Μέ τό ἐξῆς νόημα : Ἄν πατικώσει κανεῖς τά βουνά τῆς, ἡ Ἑλλάς θά... Τελικό συμπέρασμα παρέμεινε τό ἀρχικό : Ἡ ἀξία ἑνός συγγραφέα ὀρίζεται ἀπό τό πόσο ἐπεμβαίνει ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ ἔθνους του, εἰ δυνατόν καί τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ὁ γράφων ἐπέστρεψε στήν κατάσταση ἀδειοσύνης πού τοῦ κοστίζει ἡ ἀποχή, ἡ ἀπεργία. Ἐπέστρεψε καί ἡ συντροφισσά του, μέ ἓνα μπαγλαμά. Τόν ἀκούμπησε στά ἀμήχανα χέρια του.

- Πίσω μου σ' ἔχω σατανά, εἶπε μέσα του.

Μέχρι στιγμῆς δέν εἶχε στή ζωή του ἀγγίξει ὄργανο. Οὔτε τό κουδούνι τοῦ σχολείου. «Κρεμοῦν κουδούνια στά ζῶα», ἔλεγε. «Εἶναι καιρός οἱ ἄνθρωποι νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό κάθε τί πού γοητεύει τά ζῶα». Κρατοῦσε τώρα ἓνα κουδούνι στά χέρια του.

- Καί τώρα; διερωτήθηκε.

Ἐκρυσσε τελospάντων μία φορὰ τήν κάτω χορδή, νά ἀκούσει. Ὑστερα χρησιμοποίησε καί τό ἀριστερό χέρι, γιά ποικιλία, μεταθέτοντας τό δάχτυλο πάνω στή λαβή. - Ξένος δάκτυλος», χλεύασε. Ἐχει ζήσει αἰχμάλωτός τοῦ ἀριστεροῦ ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου - ἀριστερός μέχρις ἀηδίας, γεωμέτρης - καί δημοσίευσε τήν πιό ἀριστερή πρόταση, πού νομίζει ὅτι ξεστομίστηκε ποτέ: «Δέν ὑποφέρω τή μουσική».

- Σά γραφομηχανή - ἔλεγε τώρα - εἶναι. Δέ θά μπορούσα νά μάθω.

Διότι μηχανή δέν κατέχει. Δοκίμασε έν τούτοις καί μέ τήν πένα. Αλλά ένῶ ἔθετε τό δάχτυλό του - καί τώρα εἶχε ἕνα μόνο δάχτυλο - σέ διαφορετική κάθε φορά νότα, ὁ ἦχος παρέμενε ἀναλλοίωτος. Ἀπό φιλοσοφική ἄποψη αὐτό θά τόν ένθουσίαζε, νά καταδειχτεῖ δηλαδή ὅτι ἡ ένέργεια παράγει ἕνα μόνο πράγμα - τό ἴδιο. Αλλά στό ὄργανο, τοῦ φάνηκε ἐκτρωματικό καί πάντως μυστηριῶδες. Δέν ἦταν καί τόσο. Ἀπλῶς τό ἀριστερό του χέρι ενεργοῦσε πάνω στήν κάτω χορδή, ένῶ τό δεξιό ἔκρουε τή μεσαία. «Αὐτό σάν πολιτική - εἶπε - εἶναι. Δέ θά μπορούσα νά μάθω. Γιατί πολιτικῶς ὁ γράφων εἶναι ἀ-δέξις. Ἀνήκει στήν ἀδέξια παράταξη. Αλλά ὡς πρός τά ἄκρα του εἶναι δεξιτερός καί τό βρῆκε προσβλητικό νά μήν ὀρίζει τό χέρι μέ τό ὅποιο ἔχει γράψει βιβλία σάν τά βιβλία του. Ἀρχισε νά ἐπιτηρεῖ διαδοχικά τά πάνω του ἄκρα - πού τώρα ἦταν ἄκρα πιθήκου - πρῶτα τό ἀριστερό, γιά νά ἐποπτεύει πού βρίσκεται ἀπό πλευρᾶς νότας, κατόπιν τό δεξιό, γιά νά ἐλέγχει τί κάνει ἀπό πλευρᾶς χορδῆς, «θηλαστικό!», εἶπε. Δύο μέν μάτια, ἀλλά ἕνα μόνο βλέμμα». Οἱ τυφλοί πού δέν ἔχουν κα- νένα ὑπῆρξαν πάντοτε μουσικοί...

Ὑστερα παρατήρησε ὅτι ἔπρεπε νά συνδυάζει χρονικά τήν κρούση τῆς χορδῆς μέ τήν ἐπιλογή τῆς νότας, τήν ένέργεια δηλαδή τοῦ δεξιοῦ μέ τήν ένέργεια τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ.

- Σάν αὐτοκίνητο - εἶπε - εἶναι. (Γιατί στόν ἴδιο χρόνο ἄλλα ενεργεῖς μέ τά χέρια κι ἄλλα μέ τά πόδια). Δέν μπορῶ νά μάθω.

Ἔτσι πάντως γίνεται καί μέ τήν πατρίδα, πού εἶναι «συντονισμός» τῆς Δεξιᾶς καί τῆς Ἀριστερᾶς της, κι οὔτε μόνο μέ τή μία οὔτε μόνο μέ τήν ἄλλη μπορεῖ νά πάρει μορφή.

Σιγά σιγά ὁ γράφων εἶδε καί τοῦτο : Ὅταν ἔκρουε, ἀρχίζοντας ἀπό τήν κάτω χορδή ἀνοιχτή, μέχρι τρεῖς νότες, ἀφήνοντας σταθερά ἕνα διάστημα - ἕ- να ἡμιτόνιο - μεταξύ τους, ἤχοῦσε (ὅπως στά τραγούδια). Ὅταν προχωροῦσε στήν τέταρτη ἔπεφτε σέ παρατραγούδο καί ξύνιζαν τ' αὐτιά του. «Αὐτό τό ὄ- ργανο τουριστικό - εἶπε - εἶναι. Παίζει μόνο στήν ἄκρη. Ἀπό τήν ἄκρη καί πάνω δέν παίζει». Αλλά ἐξέτασε μία γειτονική νότα γιά τέταρτη, καί ἔπαιξε. Μάλι- στα ὡς τέταρτη νότα ἔπαιξαν δύο : Καί τό ἀμέσως ἐπόμενο ἡμιτόνιο ἀπό τήν τρίτη νότα, καί τό τρίτο ἀπ' αὐτή. Τίς ἴδιες σχέσεις, ὁ νέος πίθηκος περί τοῦ ὀ- ποίου γίνεται ἐδῶ λόγος, ἔβαλε σέ δοκιμασία καί στίς δύο ἄλλες χορδές. Ἐπα- ληθεύτηκαν.

Τώρα ενεργοῦσε μέ τά δύο δάχτυλα, τό δείκτη καί τόν μεσαῖο. Αὐτό τοῦ φάνταξε ένθαρρυντικό. Αλλά ὅταν θέλησε νά ἀναμίξει καί τά ἄλλα δύο, διέ- κρινε ὅτι ἡ θέληση δέν ἦταν στή θέλησή του. Αὐτά τά δάχτυλα δέν ὑπάκουαν. Κοίταξε νά φέρει στή μνήμη πῶς κάνουν οἱ ὀργανομαθεῖς κατά τήν ἐκτέλεση. Τόσο τόν ἀποσπᾷ ἡ μουσική ἀπό τά μάτια του ὥστε οὔτε αὐτό εἶχε ποτέ παρα- τηρήσει : Μέ πόσα δηλαδή δάχτυλα ενεργοῦν καί πῶς τά κάνουν αὐτά τά δά- χτυλα οἱ παῖκτες. Διερωτιόταν ἀκριβῶς τί διάβολο χρειάζεται ὁ παράμεσος. Αὐτό ὅμως τό θυμήθηκε. «Εἶναι γιά τά δαχτυλίδια», εἶπε. Τότε ἄνοιξε ἡ πόρτα καί ἦρθε ξανά ἡ συνάνθρωπός του, μέσα σέ ὅλη της τήν αἴγλη. Τήν εἶχε αἰ-

σθανθεῖ νά φεύγει, πάνω στό βῆμα της, γιά τό θέατρο. Αγαλλίαση φέρνει ἡ παραμικρή σύνδεση μέ τή θεατρική τέχνη. Ἡ σοβαρότερη μάλιστα ἐθνική ἐπένδυση τῆς Ἑλλάδος τά τελευταία δέν ξέρω πόσα χρόνια, εἶναι ἡ ἀξιοποίηση τοῦ ἀρχαίου δράματος. Δέν ὑπάρχει ἄνθρωπος χωρίς ρόλο. Ἄν ἡ Ἑλλάδα γεννήσει ἡθοποιούς θά βρεῖ κι ἄνθρώπους. «Δέν παίζει τό θέατρο;», ρώτησε. Ἀλλά τό θέατρο εἶχε παίζει. Κύλησαν λοιπόν πέντε ὥρες μέσα σέ δέκα λεπτά; Ἔτσι πάντως φαίνεται.

- Κοίτα!, τῆς ἐξήγησε σάν δικαιολογία. Ὁ παράμεσος εἶναι χαμένο κορμί!

- Δέ μοῦ σηκώνεται! διευκρίνισε, προσπαθώντας νά. ὑψώσει, μέ τό μυαλό, τό γελοῖο αὐτό δάχτυλο.

-Οἱ νότες εἶναι σάν τούς ἄνθρώπους!, εἶπε ἀκόμη. Ἐλκονται καί ζευγαρώνουν, ἢ δυστροποῦν. Ἐχουν τρόπους!

- Ὁ χρόνος δέν ὑπάρχει!, ἀναφώνησε, τέλος.

Σιγά καί μή δέν τά ἤξερε αὐτά ὁ γράφων - ὁ πιό γράφων ἀπ' ὅλους του τούς συμπατριῶτες. Ὅτι ἡ ἐκτέλεση καί ἡ ἀκρόαση στήν τέχνη ἀναστέλλει τή χρονικότητα· ὅτι τά ὑλικά της τέχνης εἶναι ἐρωτικές δυνάμεις, ὅτι στό σῶμα λανθάνει ἀμύθητος ὀρυκτός πλοῦτος· ὅτι τό αἶτημα εἶναι πάντα νά γεννηθεῖ κανεῖς λίγο ἀκόμη, ἀπό τό ἴδιο του τό τάνυσμα· ὅτι τό ὕφος πού χρειάζεται γι' αὐτό προκύπτει ἀπό εὐτυχή ἀντιμετώπιση τοῦ συνωστισμοῦ τοῦ εἶναι (ἀπό, λοιπόν, τή βία τῆς παράλειψης καί τήν αὐθαιρεσία τῆς ἐπανάληψης) - ποιός αὐτά τά ὁσμίστηκε ἄν ὄχι ὁ γράφων;

Τό ζήτημα ὅμως τώρα δέν ἦταν αὐτό, ἡ καθυστερημένη ἐμβρίθεια ἐν σχέσει μ' ἓνα πρῶμο βίωμα, ἀλλά ἡ τέλεια σύμπτωση τῆς ἐμπειρίας καί τῆς ἐποπτείας : Νά στάζεις ἀπό τό ἑαυτόν σου ὡς κάτι ἀπολύτως ἀγνώριστο, συλλαβιστά, ὅλος παρῶν ταυτοχρόνως καί σάν τραγί μέ κουδούνι καί σάν μαστορας μέ συνείδηση, καί νά εἶσαι ὅσος μόνο φυτρώνεις, ἀπ' τήν ἐνέργειά σου, ἐξ ὁλοκλήρου ἀπ' τήν ἀρχή - στά τριαντατέσσερά σου... Νά τό βλέπεις αὐτό λοιπόν, κι αὐτό πού βλέπεις νά τό ἀκοῦς - τί πάθος ἀτελείωτο - αὐτό ὁ γράφων τό ὀνομάζει : Μαθαίνω κάτι πολύ διαφορετικό, γιατί μαθαίνω νέα μου. Βλέπω τό κούτσουρο πού εἶμαι καί τή φωτιά ποῦναι σέ λήθαργο ἐντός μου. Ὅποιο κούτσουρο καί νᾶμαι.

Ὁ γράφων ἀφιέρωσε τή νύχτα στήν ὀργάνωσή του, στήν προσπάθεια δηλαδή νά γνωρίσει τό χέρι του: νά - μέ τή συνδρομή τοῦ αὐτιοῦ καί τῆς ἀκοῆς του πού κοιμᾶται - συμφιλιωθεῖ μαζί του. Ἦταν βέβαιος, καί εἶναι ἀκόμη, περισσότερο ἀπό δύο χρόνια ἀργότερα, ὅτι δέν τυγχάνει τό κατάλληλο πρόσωπο. Ἔχει τραγουδήσει τέσσερις φορές στή ζωή του καί χορέψει καμία. Ἐνα ὅμως σῶμα πού δέ χορεύει δέν μπορεῖ νά κάνει νά χορέψουν. Δέν μπορεῖ λοιπόν νά παίζει. Γιατί τό χορό πού ἐκτελεῖ μέ ὁλόκληρο τό σῶμα του ὁ ὀρχηστής, ὁ παίχτης (ἐνός ἐγχόρδου ὅπως ἡ πανδουρίδα ἐπὶ παραδείγματι) τόν ἐκτελεῖ μέ τό χέρι πού χειρίζεται τό πληκτρο, Ἰδίως μέ τόν καρπό. Ὁ καρπός ἐκτελεῖ ὅλα τά βήματα τοῦ χοροῦ. Ὁ γράφων λοιπόν δέν ἔχει ἀντίληψη τῶν ρυθμῶν, ἀλλά μόνο τῆς μελωδίας. Ἀπό ποῦ νά προέρχεται αὐτό; Σημαίνει ἔλλειψη ἀκουσμάτων

κατά τή νηπιακή ηλικία; Μουσικό βάπτισμα (αίχμαλωση, ἄν ἔχουμε συνεννοηθεῖ), στή μονοφωνική καί ἀχόρευτη μουσική τῆς ἐκκλησίας; Βαθμό βιολογικῆς ἐξέλιξης; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτό τό ἐρώτημα θά ἔπρεπε ν' ἀπασχολεῖ τό Ὑπουργεῖο Ἀμύνης, κατά τή γνώμη τοῦ γράφοντα. Γιατί ἕνας λαός πού χάνει τοὺς χορούς του καταβροχθίζεται εὐκόλα, κι ἕνας λαός πού τοὺς διατηρεῖ διατηρεῖται. Ὁ Κύκλωπας τοῦ Εὐριπίδη λέει στοὺς Σατύρους : Δέν μπορῶ νά σᾶς φάω γιατί θά χορεύετε μεσ' στήν κοιλιά μου. Αὐτά εἶναι ἀνυπολόγιστης σημασίας πράγματα, ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ νά τὰ διέπει ὅλα. Κι ἐπειδὴ ὁ πόλεμος κυριολεκτικά ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἀμύνης, προκύπτει ὅτι ὁ Διόνυσος εἶναι τὰ τεῖχη τῆς πόλεως.

Περὶ οργανώσεως Β

Πῶς ὅμως αὐτό; [Πῶς δηλαδή «προκύπτει» ὅτι ὁ Διόνυσος εἶναι τὰ τεῖχη τῆς πόλεως; (βλέπε τεῦχος ἀρ. 21)]. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι τό βουβό μέρος τῆς ψυχῆς, τό αἶσθημα, συνέχει τό ἔθνος στό βυθό του, καί ὁ βυθός δέν εἶναι ἀλώσιμος, ἐνῶ τό λάλον μέρος συνιστᾷ τὴν ἀκτινοβολία του. Τὴν ἀκτινοβολία ὅμως μπορεῖ νά τὴ δρέψει κανεὶς καί πάντως νά τὴν καταστείλει, ἂν τὴν ἀποσπάσει ἀπὸ τό νάμα της - ἐκεῖνο τό βουβό μέρος τῆς ψυχῆς - ἐνῶ ἡ συνοχή στὰ ὕφαλα ἑνὸς λαοῦ δέν θραύεται εὐκόλα. Ἡ Ἀσία κατεσπάραξε τὴν ἀρχαία σκέψη. Τό θέατρο, τὴν ὄρχηση, τό τραγούδι, δέν βρῆκε τρόπο νά τὰ ἀπαλείψει. Ὁ Ἀπόλλων ἀπέσβετο σύντομα. Τοῦ εἶπαν νά σιγήσει, εἰσήγησε. Ὁ Διόνυσος ἀγωνίστηκε ἐπὶ αἰῶνες ἀκόμη καί - ὁ γράφων λέει - αὐτός ὁ θεὸς παρέσχε στοὺς Ρωμαίους διάρκεια ὥσπου νά ξαναθυμηθοῦν πῶς ἦταν Ἕλληνες. Αὐτός ὑπῆρξε ἐπὶ αἰῶνες ὁ παράνομος θεὸς τῆς Ἑλλάδος, Ὁ κρυφός θεὸς της. Ἐπιβίωσαν τὰ τραγούδια, γι' αὐτό ἐπέζησε καί τό ψυχικὸ ὑλικὸ πού θά ξαναγεννοῦσε Ἕλληνες καί τὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ δέν ἐξυπνοεῖται καμμιὰ χοντράδα τοῦ τύπου «ἡ χρησιμότης τοῦ λαοῦ» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀριστοκρατία ἢ τὴν πνευματικὴ του ἀκροφυλακή. Ὁ χωρισμός εἶναι γεγονός, ἀλλὰ συντελεῖται στό λάλον μέρος τῆς ψυχῆς. Τό αἶσθημα εἶναι κοινὸ σέ ὅλους. Ὅλες οἱ τάξεις χορεύουν. Ὑπάρχει σ' αὐτό τὸν τομέα ἀλληλεγγύη [καί ὄχι πάλη] τῶν τάξεων. Πρέπει λοιπὸν ἀντίθετα νά ἐπισημανθεῖ ὅτι δέν ὑπάρχει «λαός» καί «μὴ λαός» στὰ ὕφαλα τοῦ ἔθνους. Αὐτός ὁ χωρισμός ἀρχίζει μέ τὰ λόγια καί τὴ χρῆση πού τοὺς γίνεται - γιατί τὰ λόγια (ἡ χρῆση πού τοὺς γίνεται), σὰν ὁ κατεξοχὴν τρόπος παραγωγῆς τοῦ κόσμου καί τοῦ νοήματός του, εἶναι ὕλη γιὰ αὐτοσχεδιασμό. Καί νά πού στοὺς πρωτόγονους λαούς, ἡ μελωδία καί ὁ ρυθμὸς εἶναι σταθερά στὰ τραγούδια τους, ἐνῶ τὰ λόγια αὐτοσχεδιάζονται. Τό ἴδιο ὅμως συμβαίνει καί στὰ δημοτικὰ τραγούδια ὅλων τῶν λαῶν. Ὅταν λοιπὸν ὁ Κοραῆς, εὖστοχα κατ' ἀρχὴν, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ κατὰ τοὺς αἰῶνες πού παρῆλθαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία πηγὴ της ἔπαθε τό πολὺ - πολὺ ὅ,τι καί ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, μπορούμε νά τὸν διορθώσουμε διευκρινίζοντας ὅτι κατ' ἀνάγκην ἔπαθε πολὺ λιγότερα. Καί ὅτι βρισκόμαστε πολὺ περισσότερο ἐγγὺς στήν ἀρχαία μας κοιτίδα ἀπὸ τὴ μουσική μας παρὰ ἀκόμη κι ἀπὸ τὴ γλῶσσα μας. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι καί στό χῶρο τῆς

μοντέρνας τέχνης, ή απάλειψη της εικόνας στη ζωγραφική στις αρχές του αιώνα, δεν απέτέλεσε ιδιαίτερο πρόβλημα. Η μελωδία όμως ανθίσταται ακόμη σήμερα κατά της καταργήσεώς της από τη σύνθεση. Τό ίδιο ανθίσταται ο ρυθμός. Η ακρόαση του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού υποβάλλει στον γράφοντα τον πειρασμό να εικάσει, ότι ή μελωδία και ο ρυθμός διατηρήθηκαν από τους Έλληνες ακόμα και όταν αλλοιώθηκε ή γλώσσα τους. Μέ την απώλεια της προσωδίας μειώθηκαν οι συλλαβές στους στίχους των ασμάτων τους. Θα βρέθηκαν λοιπόν ασφαλώς τότε νέοι στίχοι για τους παλιούς ρυθμούς κι όχι νέοι ρυθμοί γι' ακρωτηριασμένους στίχους. Έτσι μάλιστα θα προέκυψε τό μακρόσυρτο καθώς και τά ποικίλα τσακίσματα στη μουσική μας.

Κάτι τό κραταιό υπάρχει στά τραγούδια. Ο γράφων βυθίστηκε στην όργάνωση, να τό ανιχνεύσει. Ο ήχος του ήταν (και παραμένει) καταθλιπτικά κακός κι αυτό προέρχεται είτε από επιβλαπή μπολιάσματα και την έν γενέει αμουςία, είτε από τη βιολογική σύσταση και την παντελή σχεδόν άγνοια της τεχνικής. Αλλά χωρίς τεχνική δεν ξεμυτίζει τέχνη. Τό περισσότερο πού μπορούσε ήταν να δοκιμάσει συνδυασμούς. Δεν κατατρίφτηκε μέ τό να παίξει τραγούδια και όταν τό δοκίμασε διαπίστωσε χωρίς έγωισμό ότι δεν θ' αξιωνόταν να εκτελέσει μέ τόν οικείο τρόπο κανένα είδος άσματος. Ήξερε ήδη και τό λόγο: ότι τό σώμα του δεν χορεύει, αλλά μορφάζει. Διέκρινε ώστόσο ότι, γι' αυτό ακριβώς, είχε κάποια επίδοση στην επινόηση μελωδιών. Στην καλλιέργεια αυτής της ανακάλυψης - πού βασικά λειτουργούσε σαν καταφύγιο στην περίπτωσή του - συνετέλεσε ένα είδος στοιχήματος μέ τόν Άλκη Σαχίνη. Τό στοιχίμα προκάλεσε ή διαπίστωση ότι μέ τόν όμοιόδεατή αυτόν φίλο διαφωνούσε μουσικοχορευτικώς. Ήταν τότε ο γράφων αρχάριος στην «όργάνωση». Έφερε λοιπόν τη συζήτηση στά τραγούδια και στη σημασία τους για ένα λαό. Κι αυτό βέβαια έγινε μέ τό φανατισμό του νεοφώτιστου. Ο Άλκης τάχτηκε μέ την επίδοση του Διονύση Σαββόπουλου, κοινού φίλου. Ο γράφων εκτιμά τόν Σαββόπουλο σαν φωνή - ως εκτελεστή πιό γενικά - και ως στιχουργό. Αλλά είναι - είπε - γι' αυτό μεγαλύτερο ακόμη κακό, πού ή σύνθεσή του βρίσκεται σέ σφαλερό δρόμο. Έπειδή δεν έχει όμως νόημα να μιλάει κανείς για όσα δεν μπορεί ν' ακούσει, ο γράφων ζήτησε ένα χρόνο προθεσμία για να εκθέσει μουσικά αυτό για τό όποιο πρόσ στιγμήν να μιλήσει μόνο μπορούσε. Παρουσίασε τό μπαγλαμά και συλλάβισε προκαταβολικά μερικές φράσεις - τίς πρώτες πού του είχε εμπιστευθεί ή «Όργάνωση» (κάτι σαν: πί πί τό παπί, πά πά ή πάπια). Έπρόκειτο για τόν θούριο της οργάνωσης όπως άστεϊζόμενος έλεγε τότε ο γράφων. (Τά λόγια έλεγαν: Ναί ρέ παιδιά, να οργανωθούμε πιά, στό μπαγλαμά). Έξήγησε ότι ή μουσική του Σαββόπουλου, επί παραδείγματι, του φαινόταν χυμένο γάλα γιατί δεν χορεύεται, ελληνικά τουλάχιστον, και μάλιστα ότι έρχεται γι' αυτό σέ ενίσχυση της ξένης μουσικής επένδυσης στην Ελλάδα και σέ αντίθεση μέ τους έθνικούς ρυθμούς. Και απ' αυτό ακριβώς πάσχει, όλο δέ και περισσότερο, τό ελληνικό τραγούδι γενικά: ότι δεν χορεύεται. Δεν χορεύεται γιατί οι συνθέτες του είναι μουσικοί οργανωμένοι σέ όργανα ευρωπαϊκά ή μάλλον, περισσότερο, τρόπους

ἐκτέλεσης εὐρωπαϊκούς, πού δέν εὐνοοῦν τή σύνθεση ἐλληνικῶν ὀρχηστικῶν ἀσμάτων. Ἡ Ἑλλάδα ἐν τῷ μεταξύ βρίσκεται σέ συμπληγάδες ἀπό μουσική ἀποψη - καί τελευταία, ἀλλά γιατί μόνον τελευταία; - ὄχι μόνον ἀπό μουσική: τήν Ἀμερική ἀπό τή μία καί τήν Ἀσία ἀπό τήν ἄλλη. Ὁ διμέτωπος πόλεμος στά μουσικοχορευτικά ζητήματα εἶναι ζήτημα ζωῆς καί θανάτου γιά τήν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἄλκης ἔφυγε σκεπτικός, καί σέ λίγους μῆνες ἔφυγε γιά πάντα. Εἶχε περάσει ἕνα διάστημα ἀπ' αὐτή τήν ἀναχώρηση, ὅταν ὁ γράφων ἄκουσε τό θρῆνο τοῦ Σαββόπουλου «πού ἀκούστηκε ὁ Ἄλκης νά πεθαίνει». Αὐτό τά ἄκουσμα τοῦ ἀνέβασε χυμούς στά μάτια. Δέν τό εἶχε αὐτό γευθεῖ, τά τελευταία χρόνια. Τό εἶχε λησμονήσει ὅτι εἶναι κι αὐτή ἡ θαλπωρή. Ὁ πυρετός μονάχα διαιρεῖ. Τό τραγούδι πολλαπλασιάζει. Τόσο πλούσιος...», στοχάστηκε. «Ἐνα Ἑλληναί, τόσο πλούσιος ...». Καί τό γάλα στά μάτια του. Πρέπει λοιπόν ὅλοι νά κάνουμε ὅλα μας τά λάθη. Ἐνα μόνο εἶναι τιποτένιο: νά κάνουμε καί τά λάθη τῶν ἄλλων.

- Μά εἶναι λάθη πού γίνονται καί πού κανεῖς δέν τά ἔχει κάνει, ἀντέτεινε.

Ἐπέστρεψε στή σκέψη του ὅτι αὐτά ὀφείλουν πάντως νά χορεύονται εἰ δυνατόν. Γιατί «δέν πρέπει θρῆνος σέ σπίτι πού ὑπηρετοῦνται οἱ Μοῦσες» καθώς τόνισε ἡ Σαπφώ στήν κόρη της. Ἡ Σαπφώ ἦταν συνάδελφος. Βρισκόμαστε μαζί της σέ κάποια σχέση, καί ὄχι πιά ἀπλῶς δι' ἀλληλογραφίας. Ὁ γράφων μάλιστα αἰσθάνεται τώρα σάν ἀνάμεσα στ' ἀφτιά του. Καί στό φίλο του θάθελε νά μιλήσει γιά τό σῶμα ὡς μουσικό ὄργανο. Νά τοῦ πεῖ: ὁ παράμεσος δέν εἶναι χαμένο κορμί, ἀλλά χρυσός. Ἀναδεικνύει τό ἔργο τοῦ μεσαίου, ἐκτός πού παίζει τόν ἴδιο του τόν ρόλο, ὅπως ὁ μεσαῖος ἐνεργεῖ καί πρὸς χάριν τοῦ δείκτη. Μία ὑπέροχη δύναμη λανθάνει κάτω ἀπό τήν διακοσμητική σχεδόν παρουσία του στό ἀδικημένο χέρι τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀργή ἀνάδυση αὐτῆς τῆς δύναμης, εἶναι στή δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, καί εἶναι ἡ μόνη μετακίνηση πού δέν ἀποτελεῖ πτώση. Γιατί ἡ μουσική δέν ὑπόκειται στή βαρύτητα. Ἐκτός πού εἶναι καί πατριωτική δύναμη. Καί ἔχει ὁ γράφων ἐπαρκῶς ἐξηγήσει ὅτι ἡ ὑπαρξη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά καί ἡ ὑπαρξη τῶν ἀνθρώπων, ἐξαρτᾶται ἀπό τή μουσική τους ἐτοιμότητα καί ἀπό τίποτε ἄλλο. Γιατί κάθε ἄλλου εἶδους ἐτοιμότης τήν προϋποθέτει. Καί γιατί δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει κανεῖς, παρά ὡς κάτι. Καί ὁ Μαραθῶνας καί ὁ Παρθενώνας, παράγονται μέ ρυθμούς.

Ὁ χορός εἶναι παλαιός ὅσο κι ὁ ἔρωτας, ὅσο καί τά ὄντα καί τά πράγματα, λέει ὁ Λουκιανός στό περί χοροῦ ἔργο του. Ἀλλά καί ἡ μαρτυρία τοῦ συνετοῦ Λιβάνιου: «Τά ἄσματα ἐγιναν γιά τήν ὀρχηση - λέει - καί ὄχι τό ἀντίθετο.» Μήπως μία ὁμάδα ὀργανοπαικτῶν δέν λέγεται ὀρχήστρα; Γιατί ὀρχήστρα παρκαλῶ, τή στιγμή πού μᾶς βιδώνουν στό κάθισμα, καθιστώντας ἀλλόμουσο τό γένος τῶν Ἑλλήνων (πού ἄλλωστε εἶναι καί ἀλλόθρησκο;) Γιατί παίρνουν τίς λέξεις τῶν ἄλλων; Μήπως διότι εἶναι λογοκλόποι; Δράκοι; Σκοτῶστρες; Κι ἔρχονται μετά νά σοῦ ποῦνε πῶς ἰθαγένεια μας εἶναι ἡ γλῶσσα μας (κι ὄχι ἡ χρήση πού τῆς κάνουμε, ὅπως ἐγκαίρως προειδοποίησε ὁ Μίδας). Ἡ κύρια ἀπό-

δειξη τῆς σχέσεώς μας μέ τούς Ἑλληνες εἶναι ἡ δωρεά τοῦ κρυφοῦ θεοῦ: ἡ δημοτική μουσική τῆς Ἑλλάδος, τῶν νησιῶν καί τῆς Μ. Ἀσίας μέ τήν ποίηση καί τούς χορούς της. «Καί ὄχι ἡ γλῶσσα; Ἐσύ τό λές αὐτό;», θά ἀντιτάξουν στό γράφοντα. Δέν ἔχουμε συνεννοηθεῖ, καί αὐτό εἶναι εὐλογο. Συνεννοούμεθα ὅταν λέμε «δέντρο», «θάλασσα», «μέλισσα» καί τότε εἴμαστε Ἑλληνες καί ἀπό τή γλῶσσα μας. Ἀλλά ὅταν λέμε «ἐκκλησία»; «Ἀκαδημία»; «ἀρχίδα»; Ξέρι κανεῖς ἐδῶ τί εἶναι τά ἐλληνικά ἀρχίδα; (Δημοσθένης *Περί τοῦ στεφάνου* 261, Ἀριστοφάνης *Ὀρνιθες* 1111). Θέλει μήπως κανεῖς νά συγκρίνει τήν ἐκκλησία ἢ τήν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν μέ τήν ἐκκλησία ἢ τήν Ἀκαδημία τῆς... Ἀθήνας; Ἡ ξένη θρησκεία εἰσέλασε, διά τῆς βίας φυσικά, παντοῦ καί ἰδίως στή γλῶσσα. Γνωρίζει ὁ ἀξιότιμος ἀναγνώστης τήν πολύ ὠραία διαπίστωση τοῦ κ. Δημαρᾶ ὅτι δέν εἰσέδυσσε στή δημοτική ποίηση; Ἐχει γνώμη ἐπ' αὐτοῦ ἡ Σχολή Πολέμου τῆς χώρας; «Ἡ δημοτική μουσική, λέτε. Ἄρα καί ἡ ἐκκλησιαστική μουσική», επιχειρηματολογεῖ - στρουθοκάμηλος ἀπό τ' αὐτιά - μία στρουθοκάμηλος. «Κυρία μου», λέει στόν κύριο ὁ γράφων. «Ὁ ἐθνικός μουσικός τρόπος τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁ δῶριος καί ἔχει τό ἡμιτόνιο στή βάση. Ὁ κύριος μουσικός ἦχος τῶν βυζαντινῶν εἶναι ὁ πρῶτος, πού ἔχει τό ἡμιτόνιο στή μέση. Ἄν πρόκειται νά μὴν κρίνουμε τό λιόδεντρο ἀπό τά σύκα του, ξέρετε τί σημαίνει αὐτή ἡ κατά ἓνα ἡμιτόνιο μετατόπιση ἑνός ἡμιτονίου [ἐπὶ τόσους αἰῶνες]; Καί, ἐπειδὴ ἡ Σχολή Πολέμου τῆς χώρας δέν ἔχει γνώμη ἐπ' αὐτοῦ - εἶναι προφανές -, γνωρίζετε μήπως τή γνώμη τοῦ Πλάτωνα;».

Ὁ Πλάτων δέν εἶναι βέβαια Καππαδόκης ὅπως τόν θέλουν οἱ ἀλλόθρησκοι ἀπό τούς Ἑλληνες σήμερα, οἱ ἰθαγενεῖς τῆς γλῶσσας. Ὁ Πλάτων ἀπαιτεῖ «πάτριον ἐξηγητήν [Ἀπόλλωνα]», καί «νόμους περὶ τὰ θεῖα ἐκ Δελφῶν». Τηρεῖ κάθε ἀπόσταση ἀπὸ τήν Ἀσία καί ρητά δηλώνει πῶς εἴμαστε «Εὐρώπη». Βέβαια δέν λέει ὅτι «ἀνέκουμε» σ' αὐτήν, λέει ὅτι «εἴμαστε».

«Ἐν μουσικῇ εἶναι ἡ τροφή [τῆς πόλεως], λέγει ὁ Πλάτων. Ὅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τό ἐντός τῆς ψυχῆς ὅτε ρυθμός καί ἀρμονία, καί ἐρωμενέστατα ἄπτεται αὐτῆς, φέροντα τήν εὐσχημοσύνην, καί ποιεῖ εὐσχήμονα, ἐάν τις ὀρθῶς τραφῇ, εἰ δέ μή, τοῦναντίον». Κι ἀκόμη λέει ὅτι εἶναι κίνδυνος - θάνατος νά παρεκκλίνεις ἀπὸ τούς ἐθνικούς τρόπους τῆς μουσικῆς, γιατί δέν μπορεῖ νά γίνει αὐτό χωρίς νά κλονιστεῖ ἡ κοινότητα στή συνοχή της: «Οὐδαμοῦ γάρ - τὸνίζει - κινεῦνται μουσικῆς τρόποι ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων».

Καί ἔτσι μὲν ἔχει τό πράγμα ὡς πρὸς τό ἡμιτόνιο πού μᾶς κάνει Φρύγες καί τήν παραποίηση τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς, ἀπὸ τήν ξένη θρησκεία καί τό πολυεθνικό της κράτος. Στόμωσε ὅμως ἡ αἴσθηση καί κανεῖς δέν θίγεται πλέον ἀπὸ τή ρύπανση αὐτῆ τοῦ χρόνου. Τό περισσότερο πού τούς ἔρχεται εἶναι ἡ μέριμνα γιὰ τό χῶρο. Τό μάτι τούς μπῆκε καί σ' αὐτί. Ἐν τῷ μεταξύ τό ἴδιο τό κράτος λυμαίνεται τίς ἀκοές τῶν Ἑλλήνων ἀσκώντας δωρεάν ξένη μουσική προπαγάνδα. Ἀλλ' αὐτά εἶναι λόγος γιὰ ἐνοπλὴ δράση, γιὰ πραξικόπημα καί ἀνατροπὴ τοῦ καθεστώτος. Καί θά ἦταν στό γράφοντα ἀπολύτως δυσνόητο γιατί δέν βγαίνουν τὰ τάνξ, γιατί οἱ Ἑνοπλές Δυνάμεις δέν ἀνοίγουν Καιάδα

στό μέσον της χώρας για τούς χιλιάδες υπαίτιους τῆς ἀφαίμαξης τοῦ ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀφελληνισμοῦ πού μέρα καί νύχτα συντελεῖται ἀπό τούς ἐθνικούς πομπούς, αὐτά τὰ ἐργοστάσια κατασκευῆς γενιτσάρων [1978: μέ κυριότερο τό Γ' Πρόγραμμα. Τό Τρίτο μας κάνει τρίτους], θά ἀποροῦσε λοιπόν ὁ γράφων γιατί δέν βγαίνουν τά τάνξ, ἂν ὁ ἔμμισθος πατριωτισμός στήν Ἑλλάδα δέν εἶχε περιπέσει στό ἄωτο τῆς ἀνυποληψίας, ἀπό τό 1935 καί ἐντεῦθεν, μέ μία καί ἑλληνική μέν, ἀλλά πεντάμηνη μόνο ἐξαίρεση.

Τί γνωρίζει ἀλήθεια ὁ ἔμμισθος πατριωτισμός για τούς «τρόπους» τῆς μουσικῆς καί τῆ σημασία τους; Ἀπό τίς ἑκατοντάδες τά θούριά του ἔχει ἔστω καί ἓνα τονισμένο δωριστί; Ἀλλά μήπως οἱ ποιητές ξέρουν καθόλου ἀπό τρόπους; Εἶναι «λυρικός», σου λέει. (Κυκλοφορεῖ δηλαδή μέ ποταμόπλοιο). Ο Λεονάρδο da Vinci, πεντακόσια χρόνια πρὶν παρουσιάστηκε φυσικά μέ λύρα Ἑλληνική στὸν πρίγκηπα πού ἐπρόκειτο νά τὸν προσλάβει. Ἐδῶ, ἀκόμη σήμερα ὀνομάζουν «φῶτα» τό βάπτισμα. Λένε «τῶν Φώτων καί ἐννοοῦν τό βάπτισμα (κατάντησε οἱ περισσότερες λέξεις νά χρειάζονται ὀρισμό), δέν εἶναι λοιπόν περίεργο ἂν ἡ χρήση τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικοῦ ὀργάνου καί τό ἴδιο τό ὄργανο εἶναι ἄγνωστα ἀκόμη στὸν ἴδιο τους τὸν τόπο, ἐνῶ καί τό ὄνομα τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ παραπέμπει σχεδόν στό χρηματοκιβώτιο. Ἄκουσαν λοιπόν ποτέ ὅτι ὁ Διονύσιος Σολωμός τόνισε ὁ ἴδιος τὸν «Ὑμνο στήν Ἑλευθερία» πρὶν τό κάμει ὁ Μάντζαρος; Ὅτι τά ὠδεῖα στήν Ἑλλάδα εἶναι στήν οὐσία οἱ πλέον ἐπικίνδυνες ξένες βάσεις - πιό ἐπικίνδυνες καί ἀπὸ τυχόν πυρηνικές - τό ξέρεи κανεῖς ἐδῶ;

Μουσική συνέχει τό σύμπαν, ἀποφάνθηκε ὁ Πυθαγόρας. Δέν συνέχει πάντως τό κοπάδι; Κινδυνεύουν οἱ Πόντιοι νά χαθοῦν μέ τούς χορούς πού ἔχουν; Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ '67 ὁ γράφων σημείωσε τὴν ἐξῆς σκέψη: «Δύο ἔθνη μποροῦν ν' ἀνταλλάξουν (ἐὰν θέλουν) τούς συνταγματάρχες τους μέ ἐλάχιστη προσπάθεια. Δέν μποροῦν ν' ἀνταλλάξουν τά τραγούδια τους. (Γι' αὐτό εἶναι ἀπολύτως ἀντεθνικό νά διώκονται ἄνθρωποι σάν τὸν Θεοδωράκη, στὸν ὁποῖο θά ἔπρεπε ἀντιθέτως νά δοθεῖ ὑψηλὴ θέση στό ὑπουργεῖο Ἀμύνης, ὅπως καί στὸν Χατζηδάκι. Στό βαθμὸ τουλάχιστον πού ἀμύνονται σέ εἰσβολέα ἐνάντια στὸν ὁποῖο κανένα στράτευμα δέν μπορεῖ νά μᾶς ὀχυρώσει: τὴν ξένη μουσικὴ ἐπέμβαση, ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ἀφ' ἑνός, καί τὴν Τουρκία ἀφ' ἑτέρου)». Ἀλλὰ ὁ Χατζηδάκης καί ὁ Θεοδωράκης - τό ἐξαιρετικό τους ταλέντο - εὐθύνονται γιατί κάθησαν τούς Ἑλληνες στό σκαμνί. Τούς κατέστησαν παθητικούς ἀκροατές, ἐνῶ ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Τσιτσάνη συμμετεῖχαν ἐνεργητικά διὰ τοῦ χοροῦ. Καί παρέσυραν τίς μουσικὲς δυνάμεις τῆς χώρας πρὸς τό ραδιοφωνικό τραγούδι ἢ τό τραγούδι τοῦ δίσκου, διότι συνθέτουν σέ ἀκατάλληλο ὄργανο καί μάλιστα συνθέτουν ἕως ὅτου διευθύνουν τὴν τελικὴ ἐκτέλεση τοῦ ἔργου πού συνήθως εἶναι ἡ πρώτη καί τελευταία. Διότι λαμβάνει χώρα στό σπίτι μέ τούς ἠχολῆπτες, τό στούντιο τῆς φωνογραφικῆς ἐταιρείας. ἐνῶ στά σπίτια μας μπαίνει ἔτοιμο καί σκοτωμένο, θνησιγενές. Δέν ἀφήνουν τά τραγούδια νά ζήσουν, νά ἀναπτυχθοῦν σάν κανονικοὶ ὀργανισμοί, νά λειανθοῦν ἀπὸ τὴν χρήση πού θά τοὺς γίνεи, νά διορθωθοῦν ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν ἐκτελέσεων καί ὕστερα νά μποῦν στό

μουσεῖο (στό δίσκο). Νομίζουν ὅτι τὰ τραγούδια εἶναι δικά τους(!), τὰ κάνουν λοιπόν δικά τους καί φυσικά τὰ πληρώνουν, παρ' ὅλο πού τὰ πληρώνονται κιόλας. Ἔτσι ὅμως τό περισσότερο πού μποροῦν εἶναι νά γίνουν δημοφιλεῖς, λαϊκοί ὅμως συνθέτες ποτέ. Γιατί ποτέ δέ θά χορευτοῦν. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ὀρχηστική μουσική εἶναι ἐθνική τροφή καί ἐπείγει νά ἐπιστρέψουμε στούς ρυθμούς, στούς «τρόπους» καί στά ὄργανα τῶν Ἑλλήνων, ἐπείγει μάλιστα ἢ νά δημιουργήσουμε ἢ νά πεθάνουμε. Τό σῶμα εἶναι μουσικό ὄργανο κι εἶναι ὀλέθριο νά παραμελεῖται. Ἐδῶ ὁ γράφων ἐννοεῖ ἐπίσης προσπάθεια ἀνάλογη πρός τή μεγαλειώδη πράξη τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη, ὅταν ἐπέστρεφε - στούς Γάλλους ἂν ἡ μνήμη δέ χωρατεύει - τὰ «δανεικά» της πειρατείας. Ἡ Εὐρώπη βρίσκεται σέ μουσικοχορευτικό χάλι ἀπερίγραπτο. Τῆς ὀφείλουμε τό φιλελληνισμό (καί ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἔργο ἀποκλειστικό τῶν φιλελλήνων [τοῦ ἐσωτερικοῦ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ]), καί τήν πολυφωνία. Καί χρειαζόμαστε μέν τήν πολυφωνία, οἱ Ἕλληνες μάλιστα, γιά νά ὁμονοοῦμε εὐκολότερα. Γιά νά χτίζουμε καλύτερα ἐπίσης. Ἀλλά χρειαζόμαστε καί τή μονοφωνία γιά νά νοοῦμε εὐκολότερα καί χωριστά. Διότι, πάλι, ἡ μονοφωνία εἶναι γόνιμη στό μουσικοχορευτικό τομέα. Ἡ Εὐρώπη πεθαίνει μουσικοχορευτικά γιατί κουρδίστηκε μέ μονομέρεια στήν ἴδια τῆς τή δόξα, τήν πολυφωνία. Ἡ Ἑλλάδα ὀφείλει - μέ τήν ἔννοια μάλιστα ὅτι ἔχει συγχρόνως συμφέρον καί χρέος -, νά ἐπαναφέρει τήν Εὐρώπη στήν τάξη (στούς χορούς της). Διότι ἔχει τή μουσικοχορευτική δύναμη - ἀλλά τῆς κάνει ἀχάριστη καί ὑβριστική χρήση - νά καταστεῖ μίτος ὀδηγητικός γιά ὅλη τήν ἡπειρο (κι ἔτσι γιά τούς ἀνθρώπους γενικῶς) στόν οὐσιώδη αὐτό τομέα, πού σχετίζεται ἄμεσα μέ τήν παραγωγή καί διάσωση τῆς ποικιλίας (τοῦ *sine qua non* τῆς ζωῆς δηλαδή). Εἴμαστε μία ποικιλία τῆς Εὐρώπης καί ἔχουμε κάθε συμφέρον νά διασώσουμε τήν ποικιλία στήν Εὐρώπη. Ἢδη ἔγινε ἡ τερατώδης παραχώρηση νά ἐγκαταλείψουμε τίς φορεσιές μας καί ζοῦμε μεταμφιεσμένοι, γίναμε ἓνα ἔθνος μεταμφιεσμένο. (Ὁ γράφων εἰσηγεῖται νά ληφθοῦν ἐκδικήσεις καί ἐπ' αὐτοῦ), θά ἦταν ἀχάριστο «μαινόμενοι μέν ἐπὶ τό λεξικόν», λεξιφάνηδες πρῶτοι καί ἰθαγενεῖς της γλώσσας, νά περιέλθουμε μουσικοχορευτικά στό εὐρωπαϊκό κῶμα. Στό κομμουνιστικό εἶναι σαφῶς, ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, καλύτερα τὰ πράγματα. Οἱ Ἕλληνες ἀπό τήν ἄλλη μεριά δέν εἶναι ἀγνώμονες, καί ὑπάρχει ἀρχαία ρήση ἐπ' αὐτοῦ. Πρέπει νά ἐπιστρέψουν στήν Εὐρώπη τὰ δανεικά, ὅπως πολύ ἑλληνικά τό ἔπραξαν: ὁ Κανάρης εἶπαμε, ἀλλά καί ὁ Σάντας μέ τόν Μανώλη Γλέζο τελευταῖα. Μόνο μία ἀδέκαστη χώρα μπορεῖ νά χορεύει μέ τήν ψυχή της. Ἐπειτα εἶναι τό σπουδαιότερο, ἡ Ἀμερική. Ἀν διασώσουμε τήν ποικιλία στήν Εὐρώπη θά τήν ἐπαναφέρουμε καί στήν Ἀμερική πού τήν καταβροχθίζει. Οἱ «Ἡνωμένες Πολιτεῖες» εἶναι λάθος πείραμα καί καλό εἶναι σιγά σιγά νά τίς βοηθήσουμε νά ἀποβυζαντινοποιηθοῦν. Οἱ «Ἀμερικανοί» εἶναι συνάνθρωποί μας καί μάλιστα, οἱ περισσότεροι, Εὐρωπαῖοι. Αὐτό πρέπει νά τούς κεντρίσουμε νά τὰ θυμηθοῦν γιατί ἂν ἐξακολουθήσουν νά καταβροχθίζουν τήν ποικιλία θά μείνουν σκέτο κράτος (ὅπως ἦταν τό Βυζάντιο), μέ ξένη γλώσσα καί ξένο θρησκεύμα - μέ ξένη ψυχή. Ἐθνος δέν θά γίνουν ποτέ, κράτος μόνο

καί βία πάνω στην οίκουμένη. Πρέπει νά βοηθήσουμε οί Ὀλλανδοί τῶν «ΗΠΑ» νά εἶναι Ὀλλανδοί, οί Τοῦρκοι Τοῦρκοι, οί Σενεγαλέζοι Σενεγαλέζοι. Ὁ Ἑλληνοαμερικανός εἶναι ἔκτρωμα (ἔχετε συναντήσει;) τό ἴδιο κι ὁ Ἀγγλοαμερικανός. Κι αὐτό τό ἔκτρωματικό τους εἶναι πού παράγει τή βία, ἀπό τοῦτο μαίνονται νά διαπρέψουν ὅπωςδήποτε, ἄς εἶναι καί γιά λίγη ὥρα. Ἀλλά τό ὄραμα τῶν Ἀμερικανῶν νά γίνουν κάτι δέν ἐπαληθεύει ἐντελῶς τή διαπίστωση τοῦ γράφοντα πώς οἱ «Ἡνωμένες Πολιτεῖες» εἶναι λάθος χώρα; Τά λάθη ὅμως γίνονται καί στίς δύο σειρές τῶν κωπηλατῶν - καί στίς δύο πλευρές τῆς σχεδίας. Ἡ ποικιλία πιέζεται ἀφόρητα καί στην ἡπειρό μας, ἀνατολικά. Δέν καταβροχθίζεται, ἀλλά ζεῖ ἐντειχισμένη καί ἀνήμεπορη νά ἐνωθεῖ μαζί μας. Ζεῖ μάλιστα ὑπό καθεστῶς μειωτικό καί γιά τό κῦρος καί γιά τήν οἰκονομία τῶν λαῶν της. Τό «κομμουνιστικό» σύστημα, ἔστω καί διότι εἶναι «δικαιότερο», δέν εἶναι ἀποδοτικό στό ζήτημα τῆς συσώρευσης [«πολιτισμοῦ»] καί γι' αὐτό - κυρίως - οἱ χώρες δέν σκοτώνονται ποιά νά τό πρωτο - υἰοθετήσῃ. Ὁ ἴδιος λόγος - κυρίως πάλι - κάνει τά «κομμουνιστικά» καθεστῶτα ἀνελεύθερα καί ἂν ἐπινοοῦσαν τρόπο νά ὑπεркеράσουν τήν «Ἀμερική» - τό σοβιετικό ὄραμα τώρα - σέ ἀποδοτικότητα, ἡ δικτατορία θά περνοῦσε προοδευτικά στή Δύση.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Εὐρώπη ἀποστρέφεται τή δικτατορία κι ἐκτός αὐτοῦ τά λάθη της τά ἔκανε, τώρα χρειάζεται ξανά τόν ἐνθουσιασμό της. Θέλει κατά συνέπεια ὅλα της τά ἔθνη, τούς Γερμανούς της - ὅλους· τούς Τσεχοσλοβακούς της τούς Ρώσους της ἀκόμα. Τί παράλογη διαίρεση εἶν' αὕτη, νά ζοῦμε - ἐκατέρωθεν ἀκρωτηριασμένοι, ἐπειδή ἡ «Ἀμερική» κατήργησε τήν ποικιλία καί ἐμπνεύστηκε τόν καουμποῦσμό. Ἡ ποικιλία εἶναι ἀρετή (καί ἐπωνυμία), δέν ἀναιρεῖ τή συνοχή. Οὔτε τή διεύρυνση ἀναιρεῖ. Ἐκεῖνο πού ἀναιρεῖ εἶναι τό Βυζάντιο, γιατί τό Βυζάντιο εἶναι λάσπη - βάπτισμα, ἂν συννενοηθήκαμε κάπως - καί ἡ Ἀμερική» εἶναι Βυζάντιο: μοντέρνα λάσπη. Καί ἀναιρεῖ. Ἡ «Ἀμερική» προλειαίνει τό ἔδαφος γιά τήν ἔλευση τοῦ σουλτάνου. (Τυχαία εἶναι φιλοτουρκική;) Ἡ Εὐρώπη εἶναι ἑλληνική, ἡ «Ἀμερική» εἶναι βρῶμα καί μόνο ἕναν Θεοδόσιο περιμένει γιά νά μᾶς συντρίψῃ - τούς ἐθνικούς ἀνθρώπους - ἂν δέν ἐνεργήσουμε μέ σύνεση, θά μᾶς βαφτίσουν, ἂν δέν ἀλώσουμε μέ ἔφοδο τό ΝΑΤΟ, ἀνατολικοί καί δυτικοί μαζί, ἐγκαίρως (ἐπὶ παραδειγματι) Καί πίσω ἀπ' τό βάπτισμα καραδοκεῖ φαρδεῖα πλατεῖα ἡ Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία.

Ἐνῶ λοιπόν τόσο εἶναι τά πράγματα σοβαρά [ὥστε νά ἐπείγει ἢ νά δημιουργήσουμε ἢ νά πεθάνουμε], Χατζηδάκης καί Θεοδωράκης μᾶς κάθισαν στό ὀκαμνί - καί ὁ Χατζηδάκης ὄχι μόνο μέ τά τραγούδια του ἀλλά καί μέ τή ραδιοφωνική του πολιτική. [1978: ὄντως τό Τρίτο μας κάνει ὅλο καί πιό τρίτους). Δημιούργησαν δηλαδή κενό στην πίστα. Οἱ πίστες τοῦ χοροῦ ὅμως εἶναι μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, μέρος του μάλιστα μέ τεράστια στρατηγική σημασία καί ἡ δημιουργία κενοῦ σ' αὐτές τρύπες στό ἔθνος. Ἀπό τό κενό αὐτό πραγματοποιεῖται ἡ ἀποτελεσματικότερη ξένη διείδουση. Καί νά πού τό κενό αὐτό καλύπτει, μέ τούς γενίτσαρους πού κατασκευάζει κατά τόπους, ἡ κυρίαρχη κυρίως δύναμη. Ὁ γράφων ἔφριξε ὅταν χρειάστηκε κάποτε (1964) νά μετακινηθεῖ

από την Καβάλα στην Ξάνθη μέ λεωφορείο, διότι τό ραδιόφωνο τοῦ ὀχήματος μετέδιδε - στή διαπασῶν ἐννοεῖται - τουρκογύφτικου χαρακτήρα κυρίως καί ἀμερικανικά ἀφ' ἑτέρου ἄσματα. Καί αὐτό γινόταν στή Θράκη. Δέν εἶναι ὅμως εὐλόγο Ὅτι ἂν ἀλώσεις μουσικά μία περιοχὴ μπορεῖς εὐκολότερα νά τήν ἀλώσεις καί ἀπλῶς; Ποιός ραδιοσταθμός ἄλλωστε μετέδιδε αὐτή τή μουσική, πού ἦταν ξένος Δούρειος Ἴππος ἐκατό τά ἐκατό; Ἡ Τουρκία, θά στοιχημάτιζε κανεῖς. Δέ θά ἔπεφτε μακρυνά. Στή Θράκη Ἡ Ἑλλάδα δέ διέθετε ραδιοσταθμό (στή Θράκη εἶχε βρεῖ νά μή διαθέτει - διέθετε ἤδη ἐντούτοις στήν Ἀμαλιάδα, στόν Πύργο), καί τήν ἔλλειψη κάλυπταν οἱ «Ἡνωμένες Πολιτεῖες». Ἦταν ἓνα παράρτημα τῆς «φωνῆς τῆς Ἀμερικῆς» ἢ ἓνας σταθμός τοῦ βου ἀμερικάνικου στόλου - δέ θυμᾶται ὅλα τά πράγματα μέ ἀκριβεία ὁ γράφων. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἐξακολουθεῖ, σύμφωνα μέ τή σωκρατική παραίνεση, νά διδάσκεται καί εἶναι ἀδύνατο νά προσθέσεις γνώση χωρίς νά ἀφαιρέσεις ἄλλη. Γι' αὐτό καί οἱ ἀποστάσεις εἶναι πολλές, ἀλλά ἀπόσταση ἀπό τήν ἀλήθεια μία. Τό φυσικό εἶναι ἡ λήθη καί ἡ σχολή, ὄχι ἡ ἀλήθεια καί ἡ ἀσχολία. (Τό στερητικό ἄλφα δηλώνει πάντοτε ὕστερη φάση). Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐπωμισθεῖ περίεργη ὑποχρέωση νά μήν κάνει βῆμα πρὸς καμία κατεύθυνση, γι' αὐτό, στό ποσοστό ἀκριβῶς πού αὐξάνει ἡ γνώση του αὐξάνει καί ἡ ἄγνοιά του. Ὁ βάρβαρος - ὁ βάτραχος ἐπίσης - ἐλάχιστα γνωρίζει ἀλλά καί ἐλάχιστα ἀγνοεῖ. Ὁ Ἕλληνας γνωρίζει περισσότερα ἀλλά, γι' αὐτό ἀγνοεῖ καί περισσότερα. Αὐτό προέρχεται ἀπό τή φύση τῆς γνώσης, πού δέν μπορεῖ νά γίνη γνώση γνώσεως μονομερῶς, ἀλλά θά εἶναι ἀπαραιτήτως καί γνώση ἄγνοιας. Ὁ γράφων τό λέει αὐτό ἀγχιβασία. Ὁ ἄνθρωπος καί ἡ ἀγχιβασία δέ χωρίζουν. Καί τότε τί παιδευόμαστε; θά ἀπορήσει κανεῖς. Ὁ γράφων δέν παιδεύεται - ἀπεργεῖ. (Ἀπό τοῦτο καί δέν εἶναι θηλαστικό). Νομίζει ὅμως ὅτι παιδευόμαστε καί κατά συνέπεια «προ - οδεύουμε», ἀκριβῶς γιὰ νά μήν κάνουμε βῆμα (πρὸς καμία κατεύθυνση). Διότι γιὰ νά ἐπιτυγχάνεται αὐτό ὀφείλουμε περιέργως νά σπεύδουμε (πρὸς τήν ἀλήθεια, ἡ ὁποία ὅμως σπεύδει πίσω μας). Εἶναι σάν τό κυνῆγι τοῦ Ἥλιου, εὐτύχησε ὁ γράφων νά ἐξηγήσει ἐνῶ εἶχε πάει νά γεννηθεῖ (ἔφηβος τότε ἀπό ληξιαρχική ἀποψη), πού κάνει ὥστε ὁ ἥλιος νά δῦει μπροστά μας καί ν' ἀνατέλει πίσω μας. Δέν εἶναι βέβαια ὅλα γεωμετρικά. Τό νότιο ἡμισφαίριο στερεῖται πολικοῦ ἀστέρα καί τοῦτο ἔχει τίς συνέπειές του. (Τό νότιο ἡμισφαίριο στερεῖται ἀποδημητικῶν πουλιῶν). Αὐτή ἡ στέρηση δέν εἶναι μήπως πού κάνει τό νότιο ἡμισφαίριο ἀσυναγώνιστο στοὺς ρυθμούς; Ἡ αἴσθηση ὅτι δέν κάνουμε βῆμα παράγεται ὄχι μέ τήν ἀεροκωπηλασία ἀλλά μέ τήν πλεύση (:στό κέντρο πάντοτε τοῦ ὠκεανοῦ - καί τοῦ ὀρίζοντα). Καί αὐτό εἶπε, ὅσο μπόρεσε, τό Σέρντιλις: Ὅτι τό βῆμα εἶναι σημειωτόν. Τρέμουμε νά ἀπεργήσουμε γιατί αὐτό θά σήμαινε μονόπλευρη προσέγγιση τῆς ἀλήθειας ἢ τῆς λήθης (τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, θά ἔλεγαν σέ ἄλλο γεωγραφικό μῆκος ἢ οἱ ἰθαγενεῖς ἀλλόθρησκοι), πράγμα πού θά μᾶς ἐξέθετε κοσμικά.

Ἡ συνείδηση εἶναι ψῆγμα, σχισμή. Ἐκατέρωθέν της ἀναπνέουμε κόσμο - καί νά τήν ἡ τραγωδία (ἡ ἐλληνικότητα). Σαλπάρουμε συνεχῶς γιὰ τόν ὀλεθρο

(:Θουκυδίδης) Όλοι οί πόλεμοι είναι πελοποννησιακοί, ἐμφύλιοι. Όλοι οί πόλεμοι είναι: αἰμομικτικοί. Γι' αυτό καί ὅλοι οί προηγούμενοι πόλεμοι είναι ματαιοπονία, ἐνῶ ὅλοι οί ἐπόμενοι ἀνάγκη. Καί ἔχει καταντήσει ἀδύνατο νά ζήσουμε - σάν κάπως Ἕλληνες, πού είναι τό ἐνδιαφέρον - παρὰ ἄν συντρίψουμε στρατιωτικά τήν Τουρκία. Δυστυχῶς αὐτό θά γίνει (θά τήν συντρίψουμε), γιατί οί προσωρινές κυβερνήσεις - ὅλες οί κυβερνήσεις είναι προσωρινές - ἔχουν δεσμευτεῖ στό κυνήγι τοῦ ἡλίου καί δέν στέργουν ν' ἀκούσουν τήν (ἐλληνική πάλι) φωνή τῆς ἀπόσπασης ἀπό τό κατ' ἐξοχήν ἀνθρώπινο στάδιο, τήν ἀγκιβασία. Ἡ φωνή αὐτή - πού δέν ἀκούγεται - λέει: κάτω οί αὐξήσεις στίς λογιῶν λογιῶν ἀποδοχές.. (Νά ζητηθοῦν ἐπειγόντως μειώσεις). Οἱ χῶρες νά ἀνταλλάσσουν τούς στρατηγούς τους μέ τό παραμικρό καί ἀκόμη τίς κυβερνήσεις τους. Οἱ γάιδαροι μία φορά τό χρόνο νά κυβερνοῦν τίς χῶρες. Οἱ ἐφημερίδες ἄς διαβάζονται, ἀλλά - φυσικά - ποτέ πρὶν παρέλθει ἐξάμηνο τουλάχιστον ἀπό τήν ἐκδοσή τους. Νά γίνουν σεβαστές ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους ὅλες οἱ σημερινές, νά ἀπορριφθοῦν ὅμως ὅλες οἱ μέλλουσες ἀνάγκες. Ἡ ἀξίωση τοῦ ἐλληνικοῦ ἀνθρώπου γιά ἐπωνυμία - ἡ ἀξίωση γιά ποικιλία - νά κατισχύσει.

Θά εἶναι φανερό ἡ καταλυτική ἀντίφαση μεταξύ τῆς φιλοπατρίας τοῦ γράφοντος, τῆς προσήλωσής του στήν εἰδή, καί ὀρισμένων ἰδανικῶν του Καί βέβαια ο γράφων συγγέει φιλοπατρία καί φιλαλήθεια (Τί νά κάνει;) Ἡ Ἑλλάδα εἶναι τόπος - ὑπερουράνιος - μέ - τόν - ἐναερίο - της - χῶρο. Δέν ἔχουμε Καππαδοκία ἐδῶ. Το ἡμερολόγιο ν' ἀλλάξει, ἡ σημαία νά εὐπρεπιστεῖ. Τά χατζηκάπως ὀνόματα νά ἐπιστραφοῦν. Ὁ Χριστός νά ἐπανέλθει στη σειρά του - γιὰ νά μην τη χάσει τελείως καί νά εἶναι σεβαστός κοντά στους ἀθανάτους. Δέν μπορεῖς νά ἀντικαθιστᾷς δώδεκα θεούς μέ δώδεκα ἀνθρώπους - δέ θέλω νά πῶ πιθήκους - ἐπειδή ὁ Θεοδόσιος νίκησε τόν ἀντίπαλό του. Οὔτε νά τιμᾷς βασιλεῖο πού κύρια του μέριμνα καί ὕπατο ἀνδραγάθημά του ὑπῆρξε ὅτι βάφτισε -ἐξανδραπόδισε δηλαδή - τούς Ἕλληνες. Πού σ' ἔνα βουλγαροκτόνο βασιλιά του ἀντιστοιχοῦν δεκάδες ἐλληνοκτόνοι. Δέν μπορεῖς νά ὀνομάζεις «Μέγες» τούς ἐλληνοκτόνους αὐτούς βαρβάρους, τόν Κωνσταντῖνο, τόν Ἰουστινιανό, τόν Θεοδόσιο τόν Ἡράκλειο (καί τόν Ἰουλιανό νά τόν ὀνομάζεις Παραβάτη). Εἶσαι γουρούνι ὅταν το κάνεις αὐτό. Γιατί ἐπιπλέον τό κάνεις μέ λέξεις πού δέν εἶναι δικές σου - γιά νά τό κάνεις. Λέξεις ἐλληνικές δέ. Ἀσχημία μεγαλύτερη ἀπ' αὐτή στόν κόσμο δέν ἔχει γίνει. Κι οὔτε τό νά τρυπώσεις καθηγητῆς στό Πανεπιστήμιο τῶν Χατζηελλήνων, οὔτε ἡ συνοχή στήν ψυχική σου διάθεση μᾶς γεμίζει τό μάτι γιά νά σοῦ κολάσουμε τέτοιο χάλι. Καί δημόσια σοῦ ἀπευθύνουμε [ὁ γράφων] μομφή: Δέν εἶσαι φίλος! θά ἔπρεπε ἐπειγόντως νά διαβάσεις Καβάφη. [-Ἐξαιρετική συγκίνηση καταλαμβάνει τόν γράφοντα ὅταν τό ὄνομα αὐτό τόν πλησιάσει. Μόνο ἡ μουσική (μέ τήν ποίηση καί τούς χορούς της) καί ὁ Καβάφης μᾶς συνδέουν ἀδιαφιλονίκητα, στέρεα, μέ τήν Ἑλλάδα. Ὁ γράφων δέν ἐπανεκδίδει γιά νά κάνει χῶρο στόν Καβάφη. Κι ἄν ἦταν Τοῦρκος σουλτάνος θά πρότεινε στούς Χατζηέλληνες τή Σμύρνη γιά τόν ποιητή. Καί σκέψου. Αὐτοί - θά τόν ἔδιναν: τόν Καβάφη γιά τή Σμύρνη! Αφοῦ κι οἱ συγγραφεῖς τους, λωτο-

φάγοι ἅμα καί λωτοπαραγωγοί, ἀνοικονόμοι πρώτης, σπεύδουν πρὸς τό πολ-
λαπλό, τή β', γ', δ' ἐκδοση, καί φυσικά πρὸς τήν ἀμοιβή. Μά - πρέπει οἱ συγ-
γραφεῖς νά ἀμείβονται;]. Καί αὐτά μέν ὡς πρὸς τοὺς Καππαδοκοῦντες.

Εἶναι ὅμως καί οἱ ἄλλοι γενίτσαροι, καί ἄς δοῦμε ἂν εἶναι γενίτσαροι καί
στρατολογημένοι καί λιποτάκτες. Πρῶτα πρῶτα αὐτοκαλοῦνται «γκρούπς» -
καί εἶναι πράγματι. Ἀπό τό 1962 πού ἀρχίζουν νά θάλλουν μέχρι πέρσι πού ἡ
τουρκική εἰσβολή τοὺς ὑποβίβασε στοὺς λαθρόβιους ἐμφανίζονται μέ τά ἐξῆς
ὀνόματα:

1962: «Φλάνερς» καί «Μπήτνικς» στήν Ἀθήνα. «Κομήτες» στή Θεσ-
σαλονίκη. 1963: Ἡ Βραδυνή ὀργανώνει (ἀμισθί) κυριακάτικα πρωῒνά μέ ἀμερι-
κανική μουσική γιά νέους καί στήν Ἀθήνα μόνο δημιουργοῦνται περὶ τά ἑκατό
νεανικά συγροτήματα ἐνῶ ἐμφανίζονται τά γκρούπς «Τζούνιορς» καί «Ντρά-
γκονς», «Βίπς» καί «Μπράμς» στή Θεσσαλονίκη. 1964: Πλήθος ραδιοπειρατές
λυμαίνονται τήν ἀτμόσφαιρα. Στήν Ἀθήνα ἐμφανίζονται οἱ «Ἕμ Τζί Σί» καί οἱ
«Ὀλύμπιανς». Στή Θεσσαλονίκη οἱ «Γκρήκς». Στήν Κατερίνη οἱ «Ἀρίονες». 1965,
Ἀθήνα: «Μπλού Μπέρντς», «Στόρμινς», «Τσάρμς», «Ἄϊντολς» καί «Σάουντς».
Θεσσαλονίκη: («Στραϊντζερς»), «Πασίφικς», «Σαλόνικας Φάιβ» καί «Μόνκς».
1966 Ἀθήνα: «Τσινκουέττι» καί «Βίκιγκς». Θεσσαλονίκη: «Λούποκ», «Ρόνιν ἔντ
Ντόουζ» καί «Τήτσερς». Ξεχωριστά ἀναφέρονται οἱ «Γουή Φάιβ» μέ τόν Ντέμη
Ροῦσσο. 1967: Στασιμότητα μέχρι τό τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἀπό τό Φθινόπω-
ρο, Θεσσαλονίκη: «Βόρειοι». «Μπλόου - Ἄπ», «Κούλ Κάτς» κ.α. 1968: Εἰσάγεται
τό «ρόκ». Ἀθήνα: «Φρατέλλι», «Νιού Χόπς», «Ὀλύμπικς». Θεσσαλονίκη:
«Μπούμεραγκς», «Μπί Ἕμ Ντάμπλγιου», «Ἄπ Τάιτ» (τό περσινό «Κούλ Κάτς».
1969, Ἀθήνα: «Σῶβερ Γκρούπ», «Νταϊνβιντ Σέτ». «Κονσταντίτο Σέτ», «Τζάγκου-
αρς», «Ἐσκουάιρ Μπήτ Γκρούπ», «Μάρινεμς» κ.α. 1970 Κάμψη. 1971, Ἀθήνα:
«Πέρσονς». «Μπάμπυλον», «Ντουκάκις Πόπιουλαρ Ὀργκανιζαίσιονς», «Πε-
λόμα Μπόγκου», «Σόκρατες ντράγκ δέ κόνιουμ», «Ἐξαδάχτυλος», «Γκαζουάμα
Σιντχάρτχας», «Πόλλ», «Νοστράδαμος», «Μάρκα», «Μπουρμπούλια», «Ἀνα-
δέλτα», «Διόσκουροι», «Ντάμον κέ Φιντίας», «Ρέμπελοι», καί πολλοί ἄλλοι.
1972: Οἱ «Μάντ» τιμῶνται μέ τό μετάλλιο Νίξον (γιά νά εἴμαστε καί συνεννοη-
μένοι). 1973: Δίσεκτο ἔτος. 1974: Πιό δίσεκτο.

Σέ γενίτσαρους λοιπόν παραχωροῦμε τή θέση μας ὅταν ἀνοίγουμε τρύ-
πες στήν πίστα. Καί οἱ μέν γενίτσαροι τῆς Ἀσίας (οἱ παντός εἶδους Καζαντζιδη-
δες), εἶναι γενίτσαροι μόνοι τους. Ἀλλά οἱ γενίτσαροι τῆς Ἀμερικῆς εἶναι πολύ
διαφορετικό πράγμα - καί πολύ πιό διαβρωτικό. Μέ ποιά ἐνότητα στό φρόνημα
πρόκειται ν' ἀντιμετωπίσουμε τίς συμπληγάδες ὅταν ἡ Ἑλλάδα εἶναι μουσικο-
χορευτικά διάτρητη; Ὁ Πυθαγόρας ἀποφάνθηκε πῶς μουσική συνέχει τό σύμ-
παν. Μήπως πάντως συνέχει τό κοπάδι; Ὁ Αἰλιανός ἀναφέρει ὅτι οἱ «Κρητες
τοὺς παῖδας μανθάνειν τοὺς νόμους ἐκέλευον μετά τίνος μελωδίας». Ὁ Στρά-
βων μαρτυρεῖ ὅτι «τοὺς παῖδας οἱ τῶν Ἑλλήνων πόλεις πρώτιστα καί μάλιστα
διά τῆς μουσικῆς παιδεύουσιν». Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Σπάρτη, λέει ὁ Πλούταρχος, ἀ-
νέθεσε στόν ἔφορο Ἐκπρέπη καί «Φρύνιδος τοῦ μουσικοῦ σκεπάρνῳ τὰς δύο

τῶν ἐννέα (χορδῶν τῆς λύρας του) ἐξέτεμεν εἰπών: μή κακούργει τὴν μουσικὴν». Τίς τέσσερις ἄλλωστε ἐπιπλέον χορδές τοῦ Τιμόθεου ἀπέκοψαν καὶ ἀκολουθῶς τὸν ἐξόρισαν, διότι σύμφωνα μέ τό ψήφισμα τῆς Σπάρτης «λυμαίνεται τὰς ἀκοῶς τῶν νέων». Ὁ Τέρπανδρος κατέλυσε ἐπαναστάσεις μέ τὴν μουσική. Ὁ Θαλήτας καὶ ὁ Πυθαγόρας θεράπευσαν νόσους. Ὁ Θαλήτας καὶ ὁ Ἐπιμενίδης κλήθηκαν στήν Ἀθήνα καί τή Σπύρτη νά ρυθμίσουν τὴν κοινωνική ἀναταραχὴ διὰ τῆς μουσικῆς. (Ὁ Μίκης Θεοδωράκης ἐπέτυχε τό 1974 μ.Χ. - θέλοντας καί μή - ἀνάλογο πράγμα). Ἡ λέξη νόμος στοὺς Ἕλληνες εἶναι ἄλλωστε ὅρος καί τῆς μουσικῆς καί τῆς πολιτικῆς, ἀλλά εἶναι εὐλογο [στόν γράφοντα]. Οἱ Σπαρτιάτες πού δέν κατέθεταν τὰ ὅπλα, πολεμοῦσαν ὑπὸ τὴν διεύθυνση τῶν αὐλῶν. «Οἱ κάλλιστοι στοὺς χορούς εἶναι οἱ ἄριστοι στόν πόλεμο», βεβαίωσε ὁ Ἀθηναῖος. Ὁ Σωκράτης, γιὰ νά μὴν εἶναι ὁ μόνος Ἕλληνας πού δέν ξέρει μουσική, πῆγε κι ἔμαθε στά ἐξήντα του. Τόν Ἡσίοδο πού δέν ἔλαβε αὐτὴ τὴ μέριμνα, τὸν ἀπέκλεισαν ἀπὸ τοὺς ποιητικούς ἀγῶνες διότι τό ποίημά του δέν ἤξερε «νά τό κιθαρίζει». «Μουσική - ἀναφέρει ὁ Πολύβιος - πᾶσι μέν ἀνθρώποις ὄφελος ἀσκεῖν», στοὺς Ἀρκάδες ὅμως εἶναι καί ὑποχρέωση. «Καί τῶν μέν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναι τι μὴ γιγνώσκειν οὐδέν αἰσχρόν ἡγοῦνται», λέει, «τὴν γέ μὴν ὠδὴν οὐτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τό κατανάγκην πάντας μανθάνειν...». Δάμων, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, ἀποφαίνονται ὅτι μουσική καί χορός εἶναι ὁ κύριος μοχλός τοῦ ἥθους. Ὁ Πλάτων ἀποφαίνεται γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία ἐν γένει «Ὅλη μας ἡ παιδεία εἶναι χορός», ἐνῶ ὁ ἀπαιδευτος χαρακτηρίζεται ἀπ' τὸν φιλόσοφο ἀπλῶς ὡς «ἀχόρευτος» Ἡ ἀρμονία εἶναι «σύμμαχος» τοῦ ἀνθρώπου - λέγει καί ὁ ρυθμός «ἐπικούρός» του. Τοὺς ἴδιους τοὺς θεοὺς τοὺς ὀνομάζει «συγχορευτές» μας καί ἡ πολιοῦχος αὐτῆς τῆς πόλεως λέγεται Παλλὰς, πού παράγεται ἀπὸ τό πάλλειν καί τό πάλλεσθαι, τὰ ὅποια ὑποδηλώνουν, κατὰ τὸν Πλάτωνα πάντοτε, χορό καί κίνηση. Εἶναι ἄλλωστε ἡ προστάτιδα τοῦ πολεμικοῦ χοροῦ. Στό πλευρό της ὁ Ἀπόλλων, ὁ Διόνυσος καί οἱ Μοῦσες χορεύουν στά συμπόσια μαζί μέ τοὺς ἀνθρώπους, λέει ὁ Πλάτων. Ἐνῶ κοτζάμ Ἀπόλλων, ὁ μουσηγέτης, ἔδωσε ὅλη του τὴν παρουσία στόν Ἑρμῇ γιὰ νά τοῦ παραχωρήσει τὴν λύρα. Μήπως τό ὑπουργεῖο Ἀμύνης γνωρίζει γιατί; Γνωρίζει τὰ ἐλάχιστα πού ἀναφέρω ἐδῶ ἀπὸ μνήμης; Ἐχει καθόλου γνώμη ἐπ' αὐτῶν; Δέν ἀστεῖζεται ὁ γράφων (γι' αὐτό ἄλλωστε καί δέν ἀπευθύνει τὰ ἐρωτήματά του στό Γ' Πρόγραμμα, οὔτε βέβαια στό Ὑπουργεῖο Παιδείας - Θρησκευμάτων. (Ἄλλο καί τοῦτο, λές καί δέν εἶναι θρησκευμα ὁ ἑλληνισμός καί χρειάζεται... τσόντα). Καί σοῦχουν, ἀλλόθρησκοι καί λωτοφάγοι, θεὸν ἀπὸ τὴν Ἀσία, διάβολο ἐξ Ἀμερικῆς, Καραμανλῇ ὀνόματι πρωθυπουργό [1978: δήμαρχο Μπέη], ἡμερολόγιο γιὰ Καππαδόκες καί φυσικά ἀξιοματικούς πού τὰ τριάντα τελευταῖα χρόνια πολέμησαν μόνο ἐναντίον Ἑλλήνων ἀποκλειστικῶς [μέ μία ἐξαίρεση: Κορεάτες], Δεῖτε λοιπόν λίγο τό ἐθνικό τους ἡμερολόγιο. Τὴν ἡμέρα πού ὁ γράφων - κρυφά ἀπ' ὅλους ἐννοεῖται - ἐορτάζει τὴν ἐπέτειο τῆς γέννησης τοῦ Σωκράτη, αὐτοὶ μνημονεύουν Ἰώβ καί Ἰωακείμ. Ἀκούει ὅμως κανεὶς, τώρα πιά, αὐτό πού ἀκοῦμε; Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ρώτησαν τοὺς Δελφούς «πῶς θά τοὺς συμβεῖ

αυτό πού περισσότερο ποθοῦσαν» ἡ Πυθία ἀπάντησε, «εἰ τό κάλιστον ἐς τό δεξιόν οὓς τῶν παίδων ἐντιθέναι βούλονται» (χρ. 51Θ). Ξέρει μήπως γιατί, ἡ ἑλληνική(!) κυβέρνηση; Τήν ἀπασχολεῖ καθόλου τό ζήτημα;

Τό ζῶο πού ἔγινε ἄνθρωπος «ἄκουγε» πράγματα πού δέν τ' ἀκούει ὁ ἄνθρωπος. Αὐτά λοιπόν τά ἀκούσματα φαίνεται ὅτι μᾶς δίνει ἡ τέχνη, καί μάλιστα ἡ μουσική. Ἡ ὀρχηστική μουσική ἰδιαίτερα. Καί ἔτσι κάνοντας ἀποτρέπει τήν πλήρη ἀπόσχιση μας ἀπό τόν «ρυθμό τοῦ κόσμου», τήν ἀναπνευστική του κίνηση. (Διότι ἐκατέρωθεν τῆς συνείδησης, αὐτῆς τῆς σχισμῆς, ἀναπνέουμε κόσμος). Αποτρέπει δηλαδή τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου στό ἀριστερό ἀποκλειστικῶς ἡμισφαίριο τοῦ ἐγκεφάλου του. Ἐτσι ὁ ἄνθρωπος καί ἡ φύση παραμένουν ἀνδρόγυνο κι οὔτε νά σμίξουν, πραγματικά μποροῦν, οὔτε καί νά χωρίσουν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἑκτρωμα καί θαῦμα, καί ἐκτός πού τοῦ σηκώνεται πρέπει καί νά μουσικῶνεται.

Ἡ προσέγγιση τῆς ὀρχηστικῆς μουσικῆς, τοῦ βαλλίσματος, γιά νά μνημονευθεῖ τό ἀρχαιότερο ἀπό τά γνωστά της εἶδη, μᾶς βυθίζει στίς πηγές τῆς μουσικῆς, τοῦ λόγου, τῆς ὀρχηστικῆς καί τῆς μιμητικῆς τέχνης, συγχρόνως. Μᾶς πηγαίνει δηλαδή στό πῶς ξεμύτισε ἀπό τό φυσικό βασίλειο τό μεταφυσικό παράδοξο, ὁ ἄνθρωπος.

Δύο εἶναι τά στοιχεῖα πού ἐπιτρέπουν αὐτή τή δήλωση, (ὅτι δηλαδή τό βάλλισμα μᾶς κατευθύνει στή γένεση τοῦ ἀνθρώπου): Πρῶτον, τό βάλλισμα στό ξεκίνημά του, εἶναι ταυτόχρονα μουσική, λόγος χορός καί μίμηση. Δεύτερον, τό γεγονός ὅτι ὁ λόγος τοῦ βαλλίσματος εἶναι λόγος μύθου. Καί εἶναι μέν γενικά παραδεκτό ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἀλλά ὁ λόγος στήν ἀρχή λεγόταν [καί ἦταν] μύθος. Πουθενά στόν Ὅμηρο ἡ λέξη λόγος δέν σημαίνει αὐτό πού ἐννοοῦμε σήμερα, ἀλλά σημαίνει μόνο σύναξη, μάζωξη. Ἡ πρώτη φορά πού ἡ λέξη λόγος σημαίνει ὅ,τι περίπου καί σήμερα εἶναι στόν Ἡσίοδο.

Ἴσως ὅμως δημιουργεῖται ἡ ἐξῆς ἔνσταση: «Καί γιατί τάχα τό βάλλισμα, μέ τό νά συνδυάζει μουσική, λόγο καί μίμηση, μᾶς πηγαίνει στή γένεση τοῦ ἀνθρώπου; Ἐμεῖς ἔχουμε συνηθίσει στήν ἀποψη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ξεπήδησε ἀπό τά ἐργαλεῖα του, ὄχι ἀπό τέτοια καμῶματα». Ἐνας μύθος πού ἀναφέρει ὁ Πλάτωνας, ἐνισχύει τήν «ύλιστική» αὐτή θεωρία: Ὅταν, λέει, οἱ Μοῦσες ἔδωσαν στούς ἀνθρώπους τό τραγούδι, τόσο ἡδύ τούς ἦταν νά τραγουδοῦν, ὥστε μόνον αὐτό μποροῦσαν νά κάνουν. Ἐτσι λησμόνησαν νά τρῶνε καί νά πίνουν, μέχρι πού πέθαναν, ἀπό ἀσιτία, καί ἀπ' αὐτούς προῆλθε τό γένος τῶν τζιτζικιών. Ἡ νεώτερη ἐπιστήμη διαφωνεῖ. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Neanderthal - ἓνας ἀπό τούς συγγενεῖς τοῦ προανθρώπου - κατασκεύασε καί χρησιμοποίησε ἐργαλεῖα. Δέν τραγούδησε ὅμως, καί ἔτσι δέν ἔγινε ἄνθρωπος. Χάθηκε ὡς εἶδος (Φυσικά, τό ὅτι δέν τραγούδησε τό ἔχουμε ἀπό εἰκαστικές μόνον ἐνδείξεις. Ξέρουμε ὅτι δέν τραγούδησε διότι τά σπήλαια στά ὁποῖα ἔζησε δέν εἶναι ζωγραφισμένα. Οἱ ζωγραφιές ὅμως τῶν πρωτανθρώπων παρουσιάζουν σαφεῖς μετρήσεις χρόνου («μουσικές» δηλαδή μετρήσεις). Εἶναι λοιπόν εὐλογο ὅτι ἐκεῖνα πού ὀνομάσαμε καμῶματα, σέ ἀντίθεση μέ τά ἐργαλεῖα, δηλαδή ἡ μουσική, ὁ λόγος, ἡ ὀρχη-

ση καί ἡ μίμηση, εἶναι κι αὐτά ἐργαλεῖα (πολύ σπουδαία μάλιστα).

Ὁ ἄνθρωπος χαρακτηρίζεται (καί ξεχωρίζει ἀπό κάθε ἄλλη μορφή ζωντανοῦ) ἀπό δύο αἰσθήσεις μεταξύ ἐκείνων πού ἔχει, οἱ ὁποῖες ἀπτονται ἐξ ἀποστάσεως καί οἱ ὁποῖες θά ταιριάζε νά χαρακτηριστοῦν ἐγκρατεῖς αἰσθήσεις. Εἶναι ἡ ἀκοή καί ἡ ὄραση. Ἡ ἀκοή καί ἡ ὄραση στά ζῶα εἶναι ἀκρατεῖς καί ὄχι ἐγκρατεῖς αἰσθήσεις. Λειτουργοῦν ὅπως ἡ ἀφή, ἡ γεύση, ἡ ὄσφρηση, μαζί μέ τίς ὁποῖες εἶναι ὄργανα ἀντιλήψεως τοῦ ἀμέσου. Τό ἔμμεσο, ἄγνωστο στά ζῶα, εἶναι προνόμιο τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἐγκρατεῖς γιά τόν ἄνθρωπο αἰσθήσεις ἀκοή κοί ὄραση, συμφύονται μέ τήν ἔννοια τοῦ χώρου [πού τόν παράγει ἡ ὄραση] καί τοῦ χρόνου [πού τόν παράγει ἡ ἀκοή]. Ὅταν τώρα ἀκοῦμε ὅτι ἓνα ἀνθρώπινο ἐργαλεῖο, τό βάλλισμα, συνίσταται σ' ἓνα ἀδιαίρετο σύνολο μουσικῆς, χοροῦ, λόγου καί μιμικῆς, ἐξ ἀνάγκης φτάνουμε ἐκεῖ πού ἡ ἀκοή καί ἡ ὄραση δέν ἔχουν ἀκόμη διαιρεθεῖ μεταξύ τους (ἀλλά ἔχουν μόνο ἀποχωριστεῖ ποιοτικά ἀπό τίς ἄλλες αἰσθήσεις).

Μουσική καί λόγος εἶναι κίνηση μέσα στό χρόνο, πού εἶναι δημιούργημα τῆς ἀκοῆς. Χορός καί μιμική, βουβή μιμική, εἶναι κίνηση μέσα στό χῶρο πού εἶναι δημιούργημα τῆς ὄρασης. Ἡ ἐπιστήμη καταδέχτηκε - μέ τή βοήθεια μεγάλων φνοικῶν - νά ἐπιστρέψει στήν ἀρχική σύγχυση ἀκοῆς καί ὁράσεως καί νά δημιουργήσει τό δικό της βάλλισμα: τό χωροχρόνο. Ἡ ἔννοια τοῦ χωροχρόνου εἶναι βάλλισμα.

Ἔτσι ὅμως ἔχουμε - ὅσοι ἔχουμε - μία ἰδέα τοῦ τί εἶναι ὁ χῶρος καί ὁ χρόνος σάν ἀδιαίρετο σύνολο. Δέν ἔχουμε ἀκόμη καμμία ἰδέα περί τοῦ εἶναι - ἢ τί ὑπῆρξε - ἡ ἀκοή καί ἡ ὄραση σάν ἐνιαία αἴσθησις. Ἐνας πολύ μέγας ποιητής, πρέπει νά ἔρθει γιά νά τό πῇ αὐτό. Θά εἶναι, ὑποπτεύομαι, ἓνας ποιητής τοῦ σώματος. Γιατί τό σῶμα, τό πλέον ἄγνωστο ἀπό τά «γνωστά», εἶναι μουσικό «ὄργανο» καί φυλάττει τούς κώδικες κατανόσεως παντός ὅ,τι ὑπῆρξε καί θά ὑπάρξει. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τό γνωστό καί τό ἀγνωστο εἶναι ἀνάλογα. Ἀλλά ἡ ἐνσταση ἐπανέρχεται πάντοτε. (Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνσταση). Τί σχέση ἔχουν αὐτά μέ τό βάλλισμα, μέ τή μπαλλάντα;

Ἡ λέξη αὕτη πρωτοαπαντᾶται στά 1260 μετά Χριστόν στήν Προβηγκία. Ἐκεῖνο ἐν τούτοις πού κατονομάζει ἡ λέξη μπαλλάντα ἦταν ἤδη γνωστό μέ ὁμόριζα ὀνόματα στούς Ρωμαίους, πού τό ἔλεγαν ballisteo, ἀπό τόν 3ο αἰῶνα τουλάχιστον, καί στήν ἐλληνική ἀρχαιότητα μέ τό ὄνομα πού ἀναφέραμε βάλλισμα.

Τό ρῆμα ἦταν βαλλίζω καί σήμαινε ὀρχοῦμαι - βάλλοντας - ζωηρά - τά - πόδια - καί - τά - χέρια. Ἡ μπαλλάντα καί σάν περιεχόμενο καί σάν ὄνομα εἶναι ἐλληνική μετάγχιση στή λατινική Εὐρώπη. Τίς λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς μετάγχισης δέν εἶναι δυνατό νά ἐκθέσω ἐδῶ. Κυρίως πρόκειται γιά μακρά ἀναμέτρηση - μία γιγαντομαχία - μεταξύ τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ Διόνυσου, πού δέν ἔχει ἀκόμη λήξει.

Οἱ ἐλληνικές μπαλλάντες δέν λέγονται πιά βαλλίσματα, ἀλλά παραλογές. Κάτι μᾶς λέει αὐτό γιά τό παράλογο. Εἶναι πράγματι τραγούδια πού μᾶς

παραπέμπουν στην προχριστιανική ελληνική αρχαιότητα. Ο πυρήνας τους είναι, συχνά, παραφθορά ή πάντως λείψανο αρχαίων τραγικών μύθων, πού έπέζησαν μ' όλες τις αντιρρήσεις της Ιστορίας. Αποσκοπούν στην κάθαρση και δέν περιέχουν δίδαγμα. Πρός τοῦτο κάνουν χρήση τοῦ υπερφυσικοῦ, τοῦ σπάνιου καί ξένου πρὸς τήν ἠθική. Αλλόκοτα τραγούδια μπορούμε νά τά ποῦμε, καί δέν ξέρουμε καλά γιατί ὑπάρχουν, παρὰ μόνο ὅταν τά κοινωνήσουμε μέσω τῆς δόνησης καί τοῦ ρίγους. Ὅταν δηλαδή συνειδητοποιήσουμε ὅτι ὑπάρχουν ἐντός μας ντέρτια, ἀναίτια καί ἀδιερεύνητα, ἀπό τά ὁποῖα κανένα βάπτισμα - οὔτε τό βάπτισμα πυρός - καί κανένας ὀρθός λόγος δέν μπόρεσε νά μᾶς ἀπαλλάξει.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος..., μέ τή διαφορὰ ὅτι στήν ἀρχή ὁ λόγος ὀνομαζόταν μύθος. Καί εἶναι ἀνάγκη νά μποῦμε στόν κόπο τῆς ὑποψίας, ὅτι ὁ μύθος δέν εἶναι ψευδής λόγος περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ὁ λόγος εἶναι ψευδής μύθος. Οἱ μύθοι πού μᾶς ἀφηγοῦνται οἱ μπαλλάντες - καί μάλιστα οἱ ἐλληνικές, ἤ οἱ μπαλλάντες τῆς Σκωτίας καί ἄλλων βορείων τόπων - δέν ἀποτελεῖ ἀνώτερη παράσταση τοῦ κόσμου ἀπ' ὅ,τι ὁ μύθος. Καμμιὰ θεωρία ἐξελίξεως δέν εἶναι σέ θέση νά διαλύσει αὐτό τό παράδοξο. Ἡ σπαραχτική αὐτή κατάσταση δέν παραπέμπει στό θεό, ἀλλά στήν ἀπουσία θεοῦ. Ἡ ἀπουσία θεοῦ εἶναι χρόνος. Ὁ χρόνος ὁμῶς δέν ὑποφέρεται. Ὅποιος πέσει μέσα στό χρόνο γνωρίζει τήν ἴδια τή φρίκη. Μόνον ὁ ρυθμός σώζει ἀπό τήν πτώση μέσα στό χρόνο. Γι' αὐτό, στήν ἀρχή ὁ λόγος ἦταν ρυθμός, καί ὄρχηση, μύθος ἔμμετρος, μουσική, μία κάποια γεωμετρία τοῦ χρόνου [μά καί τοῦ χώρου, στό βαθμό πού προϋπέθετε τήν παρουσία τοῦ προσώπου καί τοῦ προσώπου τοῦ ἄλλου, πού ἦταν δηλαδή ἐνότητος δυνάδος στόν χώρο τοῦ «μεταξύ», ἔξοδος ἀπό τόν ἑαυτό καί φίλημα μέ ἀναλογίες: στόμα τοῦ ἑνός, οὖς τοῦ ἑτέρου]. Καί πάλι ὄχι μόνον «γεωμετρία» τοῦ χρόνου [καί τοῦ χώρου], γιατί αὐτό θά κατέστρεφε τή μοναδικότητα τῆς ἐκτέλεσης, θέλω νά πῶ τῆς καλλιτεχνικῆς, ἐντέλει, δημιουργίας.

Κιθαρίζομε λοιπόν μέ περισσότερα δάχτυλα ἀπ' ὅσα ἀγγίζουν τίς νότες τῆς μελωδίας. Καί μάλιστα κιθαρίζουμε μέ ὁλόκληρο τό σῶμα. Ἀπόδειξη, οἱ μορφασμοί τούς ὁποίους μᾶς στοιχίζει μία προσπάθεια ἐκτελέσεως, καί ἡ ὅλη ἀκούσια ὄρχηση τοῦ παίχτη, μά καί τοῦ ἀκροατῆ, πού ἔκδηλό της μέρος εἶναι ἡ τήρηση, τοῦ ρυθμοῦ μέ τό πόδι καί τά ποικίλα λικνίσματα τοῦ κορμιοῦ. Ὡστε μιλῶ γιά τό λάθος τοῦ Πυθαγόρα ὅτι ἡ μουσική εἶναι λόγος (δηλαδή ἀριθμητική), καί τοῦ Πλάτωνα ὅτι ὑπάρχουν ιδέες γιά ὅλα τά αἰσθητά καί ὅτι εἶναι στήν ἀποκλειστική ἀρμοδιότητα τοῦ νοῦ νά τίς συλλάβει. Ὁ παράμεσος - καί μάλιστα ὁ δικός μου - διαψεύδει τόν Πλάτωνα. Κριτήριο γιά τήν μουσική εἶναι ἡ ἀκοή (ἡ κατ' ἐξοχήν ἀνθρώπινη αἴσθηση)· δέν εἶναι ὁ λόγος. Ὁ Ἀριστόξενος λοιπόν νά ἐρωτηθῇ σχετικά, καί ὄχι ὁ Πλάτων ἢ ὁ Πυθαγόρας. Ἡ ἐκτέλεση στήν τέχνη καί μάλιστα στή μουσική - ἡ χρήση λοιπόν τοῦ παράμεσου, ὡς χρωστήρα τοῦ ἤχου -, εἶναι τό σωσίβιο τῆς μοναδικότητας καί τό κύριο ὄχυρό του ἀνθρώπου κατὰ τῆς μονόπλευρης ἐπικράτησης τῶν ιδεῶν (τῆς πραγματικῆς δηλαδή πηγῆς τῆς τυραννίας). Ἡ συμβολή τοῦ πιό ἀχαῖρευτου ἀπ' τά δάχτυλα στήν

παραγωγή του *sine qua non* τῆς ζωῆς: τῆς ποικιλίας, εἶναι ἀνάλογη μ' ἐκείνου τοῦ ἀχαΐρευτου ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους, ἐκείνου τοῦ ἄλλου παράμεσου — τοῦ δημιουργοῦ. Κι ὅπως περνοῦν τό δαχτυλίδι στόν παράμεσο, ἔτσι στέφουν τον ποιητή - ἀφοῦ βεβαίως, προηγουμένως, ἢ τόν ἐξορίσουν ἢ τον ἀφορίσουν.

Ὁ πρῶτος γνωστός ρεμπέτης δέν εἶμαι ἐγώ - ἀλλά ὁ Ἀχιλλεύς, τόν ὁποῖο ὁ ποιητής ἐμφανίζει

«φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείη, καλή
δαιδαλέη (...) τῇ ὃ γε θυμόν ἔτερπεν»

Τό πρότυπο τῶν γενναίων - τῶν Ἑλλήνων ἀπλῶς ἄλλοτε - καταπολεμοῦσε τήν ὀργή του γιά τούς συμπατριῶτες πού τοῦ εἶχαν τύχει (καί τήν κατάθλιψη πού τοῦ στοίχιζε αὐτή ἡ ὀργή), μέ τήν λίγεια, καλή καί δαιδαλέα φόρμιγγα: τό πρῶτο γνωστό «μπουζούκι» τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἀρχίλοχος ἄλλωστε, χθαμαλῆς μέν καταγωγῆς ἀλλά - ὅπως συμπτωματικά καί ὁ γράφων - θεράπων τοῦ πολεμικοῦ θεοῦ κοί τῶν μουσῶν ἐκλεκτός συγχρόνως, εἶναι ὁ δεύτερος γνωστός ρεμπέτης. «Οὐ μοι τά Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει», τραγουδοῦσε. Ἦταν τῆς ποικιλίας καί τῆς «βροτεῖης μελέτης» («τῶν ἀνθρώπων τά βάσανα», λέει ὁ σύγχρονος λυρικός) ὁ ἀρρενωπός ψάλτης, καί γι' αὐτόν οὔτε πού ἤθελε, ν' ἀκούει ὁ Ἡράκλειτος - κι ἄς τόν ἀντέγραψε λιγάκι. «Δέν εἶναι κοινή ἡ φύη τῶν ἀνθρώπων, γι' αὐτό κι ἄλλιῶς ὁ καθένας μαλακώνει τήν καρδιά του», μᾶς λέει. Οἱ θεοί δέν μᾶς εἶναι καί τόσο ἀλληλέγγυοι. Χρειαζόμαστε λοιπόν τό ἀκόντιο καί τό τραγούδι. «Ὁ ρυθμός κρατάει τούς ἀνθρώπους», θά καταλήξει, μιλώντας στήν ψυχή του τήν ἴδια (πράγμα πού δέν ἀπαντᾶται προηγουμένως στήν ποίηση), ἀσπαίροντας: «Ψυχή, ψυχή μου πού δέρνεσαι στά στενά καί χτυπιέσαι, στυλώσου». (Απόδοση Γιάννη Δάλλα). Κερδίζει τό φαγοπότι μέ τό σπαθί του καί τό παρηγορητικό κρασί τό πίνει γερμένος στό κοντάρι «ἐν δορί κεκλιμένος». Τή γυναῖκα πού θά γινόταν γυναῖκα του καί τό γονιό της, πού τόν γέλασαν, τόσο τούς ἐξευτελίζει, τούς πλήττει στό ἄσματού του, πού δέν ἄντεξαν τή ντροπή κι αὐτοκτόνησαν. Στόν παλιό φίλο πάλι πού πρόδωσε τή φιλία τους καί τόν ἀδίκησε, ἀπευθύνει τέτοιες κατάρες - οὔτε ὁ Μάρκος νάτανε! - πού εἶναι ζήτημα ἂν πρᾶφτασε νά τίς ὀλοκληρώσει προτοῦ νά πιάσουν.

Ἄλλος ρεμπέτης ἦταν ὁ Ἀλκαῖος, πού μέ τά τραγούδια του «ἐδίωκε τυράννους» (ὁ Χρῦσανθος ὁ ἐκ Μαδύτων τόν ἀποκαλεῖ «ἡγεμόνα τῶν καταδιωκόμενων»), ἀλλά καί τό κρασί κρασί. «Νῦν χρῆ μεθύσθην...», τραγουδάει ὅταν πεθαίνει ὁ Μύρσιλος. Καί τα περισσότερά του τραγούδια εἶναι ποιημένα γιά τούς φίλους καί τούς συγκαταδιωκόμενούς του, τούς ἐταίρους του.

Δέ θά τελείωνε κανεῖς εὐκολα ἂν ἐπρόκειτο ν' ἀναφέρει μέ τά κύριο χαρακτηριστικά τους ὅλους τούς ρεμπέτες τοῦ ντουνιά τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Δέ θά μπορούσα ὅμως νά παραλείψω νά μνημονεύσω τόν κυρίως μαγκούφη με-

ταξύ τους, τόν έκπτωτο «μάγκα μία φορά μέ φλέβα ἀριστοκράτη» Ἰππώνακτα, πού δέν κουράστηκε «νά στέλνει γράμμα στό θεό» καί στούς ἀνθρώπους, ἀλήτης κι ἀπόκληρος στή Μικρασία. Ὡς καί ἡ γλώσσα τοῦ Ἰππώνακτα - ἀφοῦ ὑπῆρξε ὁ βίος του - εἶναι ρεμπέτικη. «Γλώσσα» συνθηματική τοῦ συναφιουῦ τῶν περιθωριακῶν καί τῶν ἀπόκληρων της κοινωνίας», τή χαρακτηρίζει καί ἀρμοδιότερός μου, ὁ κ. Γιάννης Δάλλας. Γιά τόν ἄνθρωπο μάλιστα λέει: «Μοιάζει νά εἶναι ἓνας ἀνηθικιστής καί ἀσυμβίβαστος καί τελικά (...) ἓνας ἐξαθλιωμένος προλετάριος τῆς ἐποχῆς του. Ἀποψη παρακινδυνευμένη - ὑποσημειώνει - πού θά εὐσταθοῦσε γιά ποίηση μεταγενέστερη ὅπως π.χ. τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Λυκόφωνα».

Ἐγώ ὅπωςδήποτε βρίσκω ὅτι στούς πρώτους λυρικούς - πού ἔχουν ἐπίσης τό χαρακτηριστικό νά εἶναι, ἀντίθετα ἀπό τόν Ὅμηρο καί τόν Ἡσίοδο (ὅπως οἱ δημιουργοί τοῦ ρεμπέτικου ἀντίθετα ἀπό τούς δημιουργούς τοῦ δημοτικοῦ) τῶν ἀστικῶν κέντρων μουσικοῖ - πρωτοαπαντᾶται ἡ καθ' ὅλα ἑλληνική νοοτροπία τοῦ ρεμπέτη: ἡ ἰδιάζουσα ἐκείνη ἀντίθεση τοῦ ἐπώνυμου ἐγώ μέ τόν περιγυρό του, ἡ εἰλικρίνεια στήν ποίηση, ἡ ἀνάποδοι ρυθμοί στή μουσική. Ἦδη ὁ Ἀρχίλοχος εἶχε εἰσάγει «ἀνόμοια μέτρα» καί εἰδικό ὕφος μουσικῆς γιά τή λυρική ποίηση. Ὁ Ἰππώναξ καινοτόμησε καί μάλιστα στούς ρυθμούς τόσο, πού δέν ἀποκλείεται ἐκεῖ νά βρίσκονται οἱ ἀρχές τοῦ ἀνάποδου χοροῦ πού εἶναι ὁ ζεῦμπέκος. Καί ἐδῶ ἔχει ἐνδιαφέρον, ἂν μάλιστα ὁ Λυκόφρων τόν τρίτο αἰῶνα ἦταν πιά Ἰππώναξ ἀπ' τόν Ἰππώνακτα, ὅτι δέν εἶναι τυχαία ἡ μεγάλη δημοτικότητα πού ἔχουν στήν ἐποχή του τόσο ὁ Ἀρχίλοχος μέ τὰ ἀνόμοια μέτρα τῶν ἰάμβων καί τῶν τροχαίων του, ὅσο καί ὁ Ἰππώναξ μέ τούς ρυθμούς του πού σκοντάφτουν. Εἶναι ἡ ἐποχή πού τό θέατρο παραχωρεῖ τή σκυτάλη στούς μίμους, τό ἄσμα καί τήν ὄρχηση, (πού ἡ τραγωδία γίνεται τραγούδι). Ἔχουν περάσει τέσσερις αἰῶνες ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ἀρχιλόχου καί τρεῖς ἀπό τοῦ Ἰππώνακτα. Ἐξη ἀκόμα αἰῶνες ἀργότερα ὁ Λιβάνιος μᾶς λέει τοῦτο τό συγκλονιστικό: «θεῶν τίς ἐλεήσας τήν τῶν πολλῶν ἀπαιδευσίαν, ἀντεισήγαγε τήν ὄρχησιν, διδασκὴν τινά τοῖς πλήθεσι παλαιῶν πράξεων». Ὁ χορός εἶχε μόνο μείνει γιά νά διδάσκονται κάτι τί τὰ πλήθη τῆς αὐτοκρατορίας. Κι ὅλη ἡ αὐτοκρατορία χόρευε, ἂν καί ὑπό τήν ἀπειλή τοῦ αἰωνίου πυρός πιά, ἑλληνικά. Αφοῦ ὁ Χρυσόστομος ἀναθεματίζει πού (ἀκόμη καί οἱ πιστοί) κενώνουν τροχάδην τίς ἐκκλησίες γιά νά σπεύσουν γραμμὴ στά θέατρα - παρ' ὅλο πού ὁ θεός ἔπηξε», ὅπως κατὰ λέξη ἐπαίρεται.

«Ὁ θεός», ὅπως καί νᾶναι, «ἔπηξε» διαφορετικά στήν Ἀνατολή καί διαφορετικά στή Δύση. (Ἀκόμη σήμερα διαπληκτίζονται - γιά ... τό filioque).

Ἡ Ἀνατολή ἐξόντωσε τήν Ἑλλάδα, βάσει σχεδίου «τοῦ θεοῦ» - μέ τὰ ἴδια της τὰ ὅπλα: τήν ἑλληνική γλώσσα, τήν ἑλληνική μουσική, τὰ ἑλληνικά μυστήρια, τήν ἑλληνική μεταφυσική. Πῆραν λέξεις ἑλληνικές - πού νά τίς βροῦν τίς δικές τους; Αὐτοί ἦταν εἶδος «Ἀμερικανῶν» πρὶν ἀκόμη κι ἀπό τούς Ὀθωμανούς - τίς ἄδειασαν ἀπό τή σημασία τους καί τίς γέμισαν ξύλο («τίμιο» φυσικά). Ἔτσι πού σήμερα ἀκόμη, ἔχουμε μέν τίς λέξεις δέν συνεννοούμεθα ὁμῶς.

[(Καί ἀπό δῶ νομίζω ἔλκει τήν καταγωγή της ἡ λαϊκή κριτική: «Ἄλλα λέει ἡ γιαγιά μ', ἄλλ' ἀκοῦν τ' αὐτιά μ'»). Κι οὔτε νά γράψουμε εἶναι εὐχερές, ὡς ἐκ τούτου. Καί μετὰ μᾶς ρωτοῦν τί ὑποσχόμαστε. Ἀπαντήσαμε, πρό μηνός, ἀφοῦ μᾶς ρώτησαν, μά εἶναι πολύ ἀβέβαιο ὅτι θά μᾶς στοιχειοθετήσουν κιόλας. Συνήθως αὐτά ἀναχαιτίζονται στήν ὁδοντοστοιχία τῆς γραφομηχανῆς]. Πῆραν, μέ ὅλο τό δηλητήριο πού τούς στοίχισε αὐτή ἡ παραχώρηση, τή μουσική τῶν ἑλληνικῶν ὕμνων καί ἐπένδυσαν μ' αὐτήν ὕμνους τοῦ Δαυίδ καί - δέν ἀποκλείεται - τοῦ Γολιάθ, τοῦ Ἰσραήλ καί τῆς «ἱστορίας» τοῦ Ἰσραήλ ὅπωςδήποτε, ὥσπου νά ὀδηγηθοῦν σ' ἓνα εἶδος ἔκφρασης οἱ ἴδιοι. Δήμευσαν τά μυστήρια τῶν Ἑλλήνων καί τά...βάπτισαν, τούς ναούς των καί λειτουργοῦνταν σ' αὐτούς, τόν Ἀριστοτέλη καί τόν καταχράσθηκαν, τόν ὑπεξαίρεσαν (μέ τή δύναμη τῆς αὐτοκρατορικῆς λόγχης πάντοτε - καί τῆς κολυμπήθρας* - ἐννοεῖται). Διότι ἡ Κωνσταντινούπολη, βαφτιστικό τοῦ Βυζαντίου, ἀσπάστηκε τό σχέδιο «τοῦ θεοῦ» ὅπως τό διατύπωσε ὁ «ιδιώτης τῷ λόγῳ» Παῦλος στήν 1η πρός Κορινθίους Ἐπιστολή: Τά μή ὄντα νά καταργήσουν τά ὄντα. Κατάργησαν λοιπόν τήν Ἀκαδημία καί τίς σχολές γενικά, παντοῦ ὅπου ὑπῆρχαν. («Τό βιβλίον τοῦ Πορφύριου νά καεῖ παντοῦ ὅπου κι ἂν βρίσκεται» ἐπί ποινῇ θανάτου [διάταγμα Ἰουστινιανού]). Ὅλοι οἱ φιλόσοφοι τῆς αὐτοκρατορίας καταφεύγουν στήν... Περσία. Μεταφράζουν Πλάτωνα καί Ἀριστοτέλη στά περσικά, στήν αὐλή τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλά ἀγίου γιά τόν ἑλληνισμό Χορσώη. Κατάργησαν τούς Δελφούς καί τήν μαντική, τούς ναούς λίγο ἀργότερα. Τούς Ὀλυμπιακοὺς καί τούς ἄλλους ἀγῶνες, ἀλλά ἐπίσης τή γλυπτική - τό μίσος γιά τό σῶμα καί στίς δύο περιπτώσεις. Δέν ἔπρεπε ν' ἀφήνει κανεῖς μαλλιά, γιατί αὐτά ἦταν ἑλληνικά. Τό γέλιο συμπεριλήφθηκε στά ἁμαρτήματα. Ἑλληνικό κι αὐτό. Ἡ ἡθοποιία, τό θέατρο γενικά, ἡ ὄρχηση, τό τραγούδι, ἐπίσης. Ἑλληνικά γάρ. {Οὔτε οἱ καροτσέρηδες δέν πρέπει νά τραγουδοῦν, ὠρύεται τό ἀηδόνι τοῦ ἀνθελληνισμοῦ, ὁ Χρυσόστομος}. Ἡ ἱστορία; ἡ ποίηση; Ἰησοῦς Χριστός νικά! Ὅλ' αὐτά ἀντικαθίστανται μέ μία μόνο λέξη: τό Κυριελέησον. Οἱ μαζοχιστές μόνο καί οἱ ἔνοχοι εἶναι ἄνθρωποι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι... Ἕλληνες.

Θά ἦταν ἀπορίας ἄξιον πῶς, στό θεό τους, υἱοθέτησαν τή μουσική, πού τή βδελύσσονταν - ὡς ἐπίσης ἑλληνική - τό ἴδιο. Αὐτό εἶναι πράγματι μέγα γεγονός γιά μᾶς ἀκόμη σήμερα. Δέν θά ὑπῆρχαμε κἂν, ἂν δέν εἶχαν υἱοθετήσει τή μουσική. Διότι οὔτε ἡ γλώσσα θά ζοῦσε καί δέ θ' ἀναπτυσσόταν μέχρι τή γλώσσα στήν ὁποία γράφω, χωλαίνοντας ἔστω, τώρα δά, χωρίς τή μουσική. Κι αὐτό γιατί ἡ κοινή - ἡ πόρνη - τῆς ὁποίας εἴμαστε γνήσια φαίνεται τέκνα, χωρίς

* Τό βάπτισμα, ἀναφέρω στό Α' μέρος τοῦ **Περί Ὁργανώσεως**, ὑπῆρξε τό μέγιστο ὄργανο ὑποδουλώσεως τοῦ μεσαίωνα. Οἱ Βυζαντινοὶ ὅταν ἤθελαν νά ὑποτάξουν ἓνα λαό, τόν βάπτιζαν. Καί ὅσο ὑπῆρχε ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ σουλτάνος, ὁ τσάρος, δέν εἶναι νά ἀπορεῖ κανεῖς πού ἐξανδραποδίζουν ἔτσι τούς ἀνθρώπους. Δέκα μόλις χρόνια πρὶν τό Εἰκοσιένα, το Πατριαρχεῖο διέταξε τους ραγιάδες του νά ἐξακολουθήσουν νά εἶναι ραγιάδες. Καί νά μὴ δίνουν ἑλληνικά ὀνόματα στα τέκνα τους - διότι εἶναι ἑλληνικά - ἀλλά μόνο χριστιανικά ὀνόματα νά τους δίνουν. Προς χάριν τοῦ σουλτάνου. Σήμερα, ὁμως, προς χάριν ποίου δεσπότη ἐξακολουθοῦν νά σφραγίζουν τους Ἕλληνες σαν τά ζῶα;

τά ἄσματα, ἐκκλησιαστικά καί κοσμικά, θά ἔμενε ταριχευμένη ὡς τή Δευτέρα Παρουσία. Καί Ἕλληνες δέ θά εἶχαμε σήμερα - παρὰ μόνο μούμιες.

Ἀλλά ὅτι υἱοθέτησαν τήν ἑλληνική μουσική δέν εἶναι καμιᾶς ἀπορίας ἄξιον, γιατί δέν ὀφείλεται σέ θαῦμα. Ὁ ἀρειανισμός τούς ὑποχρέωσε νά τό κάνουν - καί ἄς εἶναι καλά, ὅσους διωγμούς κι ἂν ἐξαπέλυσε, στήν παντοδυναμία του, μέ τόν Ἀλάριχο πιστό του, ἐνάντια στούς Ἕλληνες. Γιατί ἡ αἵρεση αὐτή, γιά νά ἐξασφαλίσει πελατεία βέβαια - σέ ἐποχή εἶπαμε πού ὅλη ἡ αὐτοκρατορία χορεύει - εἰσήγαγε τή μουσική στή λειτουργία της. Οἱ μύδροι τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς ἐνάντια στόν ἱερόσυλο δέν περιγράφονται. Διά τῆς μουσικῆς ὁμῶς, τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἡ αἵρεση ἄλωσε τό χριστιανικό κόσμο, κέρδισε μάλιστα ὁπαδούς καί ἀπό τήν πλειοψηφία τῶν ἐθνικῶν. (Ὅτι εἶναι ἀλωτική ἡ δύναμη τῆς μουσικῆς τό ἐπανέλαβα κατά κόρον. Εἶπα ὁμῶς ἐπίσης ὅτι τό κείμενο αὐτό εἶναι γιατί Δέν ἔτυχε ἀποσταξέως. Καί ἐπειδή, στό μεταξύ, ἐγώ ξέχασα νά γράφω, ἄς ἀναλάβει κανένας κριτικός, κι εἰ δυνατόν ἐπιφυλλιδογράφος, νά τό κάνει. Ἄν τοῦ κινήσει καθόλου τόν φιλελληνισμό). Κι ἀφοῦ ἐξάντλησαν ὅλες τίς ἀπειλές τοῦ Ἰσραήλ ἀλώθηκαν ὑποχρεωτικά κι οἱ ἴδιοι. Καί ἔχουμε τό χριστιανικότατο φαινόμενο, οἱ τρεῖς Ἱεράρχες - ὅπως καλοῦνται - νά ἐγκαταλείπουν τήν ἀκούραστη φλυαρία τους ἐνάντια στή μουσική καί νά τονίζουν ἄρον ἄρον ὕμνους «ὀρθόδοξους», στίς ἑλληνικές βεβαίως κλίμακες καί μέ τήν ἑλληνική πρακτική. (Μή ἑλληνικές κλίμακες καί πρακτική, ποῦ θά τᾶβρισκαν; Ἐξ ἐπιφοιτήσεως;). Βέβαια, Φρῦγες ὄντες καί χριστιανοί, παραμέρισαν τόν, κυρίως ἐθνικό, δώριο μουσικό τρόπο, πρὸς χάριν τοῦ φρυγίου, παρασύροντας σέ τοῦτο καί τούς δυτικούς - μέ ὀλέθρια ἀποτελέσματα γιά τούς Ἕλληνες.

Οἱ δυτικοί ὁμῶς δέν ἐξόντωσαν τήν Ἑλλάδα. Διότι δέν τῆς πῆραν τίς λέξεις τόσο, ἀλλά τίς ἔννοιες, ὅσο μπορούσαν νά τό κάνουν λατινιστί. Κι ἐνῶ οἱ ἑλληνόφωνοι Πατέρες τῆς Ἀνατολῆς ἀπέκλειαν κάθε συμβιβασμό μέ τόν ἀρχαῖο πολιτισμό, οἱ δυτικοί ἀπέκλειαν τόν χωρισμό μαζί του, καί ἐπανασυνδέονταν ἄρρηκτα μέ τόν τελευταῖο ἐκπρόσωπό του, κι ἄς ἦταν αὐτός ὁ παιδαγωγός τοῦ Νέρωνα - ὁ Σενέκας. Ἔτσι, ὁμῶς, ἡ Δύση ἔτυχε συμπαράστασης ὄχι μόνο ἀπό τό Διόνυσσο, τόν ὁποῖο ἐντέλει ἀνέχτηκε καί ἡ Ἀνατολή, ἀλλά καί ἀπό τόν Ἀπόλλωνα, πού ἡ Ἀνατολή τόν ἀπέταξε, περισσότερο ἀκόμη κι ἀπ' τόν σατανά. Δημιούργησε [ἡ Δύση] πρὸς τοῦτο, τόν Δ' πάντοτε αἰῶνα - δέν εἶμαι παγαπόντης -, πλαστή ἀλληλογραφία μεταξύ του Σενέκα καί τοῦ Παύλου, πού ἀκόμη σήμερα λειτουργεῖ, συνδέοντας τούς δύο κόσμους κατά μῆκος τῆς ἱστορίας της μέ ἐξαιρετική συνέπεια. Αὐτό τήν ἔφερε, παρὰ τήν κατάκτηση ἀπό τούς βαρβάρους (πού ὑποβόηθησε καί τό Βυζάντιο) καί τόν μεσαιωνικό λήθαργο, καί στήν Ἀναγέννηση καί στόν Διαφωτισμό καί στή σύγχρονη Εὐρώπη. Τήν Ἀνατολή, πού τήν ἔφερε ἡ «Ὄρθοδοξία»;

Καθ' ὅλο τό μῆκος τῆς ἱστορίας τῆς Δύσης διαπιστώνουμε σχέση μέ τόν ἀρχαῖο πολιτισμό. Καθ' ὅλο τό μῆκος οἱ Εὐρωπαῖοι παιδεύονται στό μῆκος κύματος τοῦ Παύλου ἀλλά καί τοῦ Σενέκα (καί δι' αὐτοῦ, στή συχνότητα τῆς Ρώμης καί ἐκ τῶν πραγμάτων ὅλο καί περισσότερο: τῆς Ἑλλάδος). Γι' αὐτό τό λό-

γο και υπάρχει στη Δύση Αὐγουστίνος και Duns Scotus και Θωμάς Ακινάτης, και Δάντης μέ Πετράρχη και Βιγιόν, και Κολόμβος, κσί Ραφαήλος και Μιχαήλ Ἀγγελος και Ντά Βίντσι, και Μακιαβέλλι, και Σαίξπηρ, και Κοπέρνικος, και Λούθηρος, και Θεοβάντες, και Locke και Καρτέσιος και Χόμπς και Ρουσσώ και Βολταίρος, και Κάντ και Μπάχ και Μπετόβεν, και Ἐγκελος και Γκαίτε και Ναπολέων, και λόρδος Βύρων και Μάρξ και Παστέρ, και Ράσσελ, και Χάιντεγγερ - δέν ξέρει κανείς πού νά πρωτοσταθεῖ. Λοιπόν, γιά τό θεό τους, τῶν »ὀρθοδόξων«, τί ὑπῆρξε στήν Ἀνατολή; Ποῦ στάθηκε γόνιμο τό δόγμα τά μή ὄντα νά καταργήσουν τά ὄντα; «Ναί, ἀντιτάσσουν, ἀλλά δέν εἶχαμε και Ἱερά Ἐξέταση». Τά ὀλοκάθαρα χέρια τοῦ ἀκρωτηριασμένου! Μήπως ἐγώ δέρονω ποτέ τά παιδιά μου; (Ὡς γνωστόν ἐγώ παιδιά οὔτε ἔχω οὔτε θ' ἀξιωθῶ, «θ' ἀποκτήσω κατευθείαν ἐγγόνια», λέει νεανικό κείμενο). Εἶχες, βρέ πάφιλα, ποτέ Γαλλιλαῖο γιά νᾶχεις και Ἱερά Ἐξέταση;

Δέν εἶναι ἀνάγκη νά βγάζει κανείς ὅλο του τό ἄχτι. Εἶναι μάλιστα πολύ κακό νά τό κάνει. Τί θά ἔμενε μετά γιά τή μουσική, γι' αὐτό δηλαδή πού κυρίως ἔφερε τούς Ἑλληνες ὡς ἐδῶ και πού - μέ ἄλλη ἀφορμή σήμερα - ἐξακολουθεῖ και διώκεται;

Κάποτε, ὁ Ἀλκαῖος πού ἀνέφερα ἔπесе στά χέρια τοῦ μεγαλύτερου ἐχθροῦ του. Αὐτός ὅμως συνέβη νά εἶναι ὁ Πιττακός. Δέ χρησιμοποίησε λοιπόν τήν ἰσχύ του ἐνάντια στόν ποιητή. Τό φαντάζεσθε νά ἦταν ὁ Παττακός; Ἀφοῦ ὁ Μεταξᾶς, ἐπειδή τοῦ ἐθίγει, ἀπό τραγούδι, ἡ κρεββατοκάμαρα - ἀλλά ἐπίσης διότι τό ζήτησαν οἱ Βρεττανοί, εἰκάζω ἐγώ - καταδίωξε τό ρεμπέτικο ἄσμα και προετοίμασε τήν Ἑλλάδα νά δεχτεῖ: ὅπως τά κατοχικά, ξένα ραδιοφωνικά προγράμματα, ἔτσι και τά ξένα στρατεύματα, γερμανικά, ἰταλικά, βρεττανικά (γιά νά μήν ἀναφέρω και τό γενιτσαρικό ἐγχώριο στράτευμα τοῦ δόγματος Τρούμαν). Ἀλλά τί εἶναι τό ρεμπέτικο ἄσμα; Ἡ τελευταία - μετά τό κλέφτικο - ἐθνική δημιουργία. Μάλιστα τό ρεμπέτικο συνέχει τούς Ἑλληνες περισσότερο ἀπό τά δημοτικά. Οἱ δημοτικοί χοροί εἶναι τίς περισσότερες φορές τοπικοί (ὅπως ἦταν και οἱ ρεμπέτικοι ὅταν ἀκόμη ἦταν ἀπρόσωπη δημιουργία στούς τόπους πού ἀναπτύχθηκαν). Τό ρεμπέτικο εἶναι πανελληνικό.

Πῶς, τώρα, νά χαρακτηρίσει κανείς τή βίαιη ἀλλοίωση τῆς τελευταίας και ἀκόμη γόνιμης - διότι εἶναι κι αὐτό! - ἐθνικῆς δημιουργίας; Τόν διασυρμό της ἀπό τήν ΕΡΤ ἀκόμη σήμερα και ἰδιαίτερα ἀπό τήν πολιτιστική της «ῥαση», τό Τρίτο Πρόγραμμα; Ὡς πότε - παλικάρια! - θά τρεφόμαστε μέ τά λύματα τοῦ καινούργιου αὐτοῦ ξόανου: τοῦ εὐρωχριστιανισμοῦ;

Μία ἀπό τίς πιό συνετές Ἑλληνίδες, ἡ Ἑλένη Βλάχου, ἐπισημαίνει - σήμερα πού γράφεται αὐτό τό συμπλήρωμα: 8 Νοεμβρίου 1979 - ὅτι «οἱ Τοῦρκοι ἐπέβαλαν τό ράσο στούς Ἑλληνες. Ὑπό μορφή τιμωρίας...Εἶναι μια ἀραβοπερσική στολή. Δέν συνδέεται μέ τήν ἱστορία μας (...) Ἐνα σουλτανικό φερμάνι, τό 1669, ἐπέβαλε σέ ὅλους τους Ἑλληνες κληρικούς νά φορέσουν τούς μαύρους χιτῶνες ἀπό τρίχينو εὐτελές ὕφασμα πού εἶχε τό λατινικό ὄνομα "ράσουμ" ». Στή συνέχεια, ἡ εὐρωχριστιανική νοοτροπία της μυαλωμένης ὥστόσο αὐτῆς

γυναίκα, γράφει τὰ ἐξῆς ἀπίθανα (ὕπογραμμίζω ἐγώ):

1) «Ὁ κόσμος παρακολουθεῖ αὐτές τίς ἡμέρες τό φοβερό θέαμα ἑνός ἀνθρώπου «τοῦ θεοῦ», ξένου θεοῦ, ξένου προφήτη ἀλλά, πάντως, συνδεδεμένου μέ κάποια ἔννοια θρησκείας. Τοῦ Ἀγιατολλάχ Χομεϊνί».

2) «Κοντά στοὺς φωτισμένους ιεράρχες [μας], πού ἀπ' ὅτι ἀκοῦμε εἶναι ὅλοι ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τοῦ ράσου, ὑπάρχουν οἱ ἄλλοι, οἱ σκοτεινοί, οἱ αὐστηροί, οἱ πείσμονες, πού ἀσφαλῶς θά εἶναι ἐναντίον κάθε ἐκσυγχρονισμοῦ, καί ἀνοίγματος πρὸς τὴ ζωὴ. Ὑπάρχουν οἱ παράξενοι ἀνθρώποι [πού - γράφει σέ ἄλλο σημεῖο - ἀνέκουν στὴν πιὸ ἐπικίνδυνη κατηγορία τῶν ἀνθρώπων, στοὺς φανατικούς, καί μισοῦν τό φῶς, τό γέλιο, τὴν εὐτυχία, τὴν ἐλευθερία], πού ἔχουν ἀγκιστρῶσει τὴν πίστη τους σέ μία ἡμερομηνία. Ἔχουν περάσει πενήντα πέντε χρόνια ἀπὸ τότε, ἀπὸ τό 1924, ὅποτε ἐγινε ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἡμερολογίου, καί ἀκόμη δέν ἔχουν πάρει ἀπόφαση νά χάσουν αὐτές τίς δεκατρεῖς ἄχρηστες ἡμέρες».

Ὁ εὐρωχριστιανισμός σέ ὅλη του τὴν αἴγλη - καί ὅλη του τὴν ἔκταση. Ὁρίστε τώρα καί ἡ λογικὴ του: Ὁ θεὸς καί ὁ προφήτης τῶν Περσῶν εἶναι, γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ξένοι. Ὁ θεὸς καί ὁ προφήτης τῶν Ἑλλήνων εἶναι... ἐγχώριοι. Μόνο τό ράσο εἶναι ἀσιατικὸ καί, ἔτσι, τό ράσο μόνο πρέπει νά ἐπιστρέψουμε. Ὅσο πάλι γιὰ τό ἡμερολόγιο, τό πρόβλημα εἶναι οἱ φανατικοί - οἱ παλαιοημερολογίτες! Τό περιεχόμενό του, τό τί δηλαδή μνημονεύεται σ' αὐτό, δέν ὑποτιμᾷ οὔτε τὴ νοημοσύνη μας οὔτε τὴν ἐλληνικότητά μας! (Καί τί μνημονεύει τό ἡμερολόγιο τὴν ἡμέρα πού ἡ κυρία Βλάχου μέμφεται τοὺς φανατικούς ὅτι δέν τό ἀκολουθοῦν κατὰ πόδας; Εἶναι λέει τῶν ταξιαρχῶν, πού ἀναφέρονται καί ὡς ἀρχιστράτηγοι, Μιχαήλ καί Γαβριήλ. Καί ποιοί εἶν' αὐτοὶ παρακαλῶ; Ξένα μοῦ ἤχουν τὰ ὀνόματα. Συμπολέμησαν κάπου μαζί μας; Ἐπесαν μήπως μαχόμενοι γιὰ τὴν Ἑλλάδα; Καταλαβαίνει κανεὶς γιατί τό Byron ἐγινε γιὰ πάντα Βύρων. Τό Μιχαήλ, τό Γαβριήλ, τό Ἰάκωβος, γιατί;) Κρίμα.* *

** Ἐνα ἀκόμη κροῦσμα ἀκηδίας ἀπὸ μέρους τῆς εὐρωχριστιανῆς πού μέ λύπησε ἐδῶ - καί ἄς τῆς σέβομαι τὴν ἀξιοπρέπεια, ἀκόμη καί τὴν παρηγορία σέ ἄλλα θέματα. Τέλη Αὐγούστου 1977 συζητήθηκε στὴ Βουλὴ τό νομοσχέδιο γιὰ τὴ στράτευση τῶν Ἑλληνίδων, πού με ἐνθουσιασμό ὑποστήριξε ἡ κυρία Βλάχου, καί αὐτοπροσώπως καί μέ ὅλο της τό ἔντυπο. Απηύθυνα τότε στὴ φιλολογικὴ τῆς σελίδα - τὴν «ὁδση» τῆς Πέμπτης -, τό γράμμα πού, χωρὶς εὐλάβεια, θά παραθέσω ἐδῶ. Κατὰ τὸν ἐπιμελητὴ τῆς σελίδας τό γράμμα δέν σχετιζόταν μέ τὰ Γράμματα - ἐκτίμηση ἐντελῶς ἐσφαλμένη, ἀσύγγνωστη δέ γιὰ στέλεχος τοῦ ὑπουργείου Ἑξωτερικῶν - καί τὴν προώθησε (μέ τὴν ἔγκρισή μου) στὴν καθημερινὴ στήλη τῶν ἐπιστολῶν. Ἐπειδὴ ντρεπόμουν νά δηλωθεῖ τ' ὄνομά μου ζητοῦσα νά μοῦ παραχωρηθεῖ ἡ ἀνωνυμία, ὅπως εἶχε συμβεῖ καὶ προηγουμένως με τὴν περίπτωση ἑνὸς στρατηγοῦ, ἀπόστρατου ἀνθυμᾶμαι καλά. Ἀλλὰ ἐπίσης ἐγὼ τι εἶμαι; Λιγότερο ἀπὸ στρατηγός; Γιατί. Ἐπειδὴ σκέπτομαι ἀμισθί; Θὰ ἔπρεπε νά δημοσιεύσω καὶ τὰ δύο γράμματα μαζί, τοῦ στρατηγοῦ καὶ το δικό μου, γιὰ νά δοῦμε ποιὸς εἶναι περισσότερο στρατηγός ἀπὸ τοὺς δύο, ὁ στρατηγός ἢ ἐγώ; Ἐπίσης ὁ ἀναγνώστης καλεῖται νά κρίνει ἀν' οἵαδήποτε ἐπιστολὴ δημοσιευμένη στὴ **Φιλολογικὴ Καθημερινὴ** ἀπὸ τότε πού

Αλλά ἀφοῦ καί ἡ φιλολογική σελίδα τοῦ εὐρωχριστιανισμοῦ - ἡ ἄλλη πολιτιστική «ῥοή» - βεβαιώνει ὅτι τῇ Σκιάθῳ μᾶς τήν ἔχει δώσει ὁ θεός, ἐγὼ τουλάχιστον καθόλου δέν θαυμάζω, μέ τούς συμπατριῶτες πού μου τύχανε, καί τό θεωρῶ μάλιστα ἀπ' τά βέβαια, ὅτι, τῇ Σμύρνῃ πάλι, μᾶς τήν πῆρε ὁ ξαποδῶ. (Ἄλλωστε τήν Κοινσταντινούπολη, ὁ θεός εἶχε ἀναθέσει στούς Τούρκους νά τήν πάρουν, γιά νά μᾶς τιμωρήσει γιά τίς ἁμαρτίες μας [Γεννάδιος]). Δέν ἔχει λοιπόν, κύριοι Ἕλληνες, συντελεστεῖ τό Εἰκοσιένα. Τό Εἰκοσιένα δέν ἐγινε γιά τή γῆ τόσο πού νομίζετε, οὔτε ἐναντία στούς Τούρκους πού νομίζει τό στράτευμα. Ἡ ἀπόδειξη εἶναι πῶς θά γινόταν καί ἐναντία στό Βυζάντιο, χωρίς νά ἔχει μεσολαβήσει ἡ Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία. Καί ἔχουμε ἀπόδειξη ἐπ' αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον, «Εἰκοσιένα» ἔχουνε κι οἱ Τούρκοι: τήν κεμαλική ἐπανάσταση. Καί οἱ Ρῶσοι ἄλλωστε: τήν ἐπανάσταση πού ἀνέτρεψε τόν Τσάρο. Καί οἱ Γάλλοι, πρῶτοι ἀπ' ὅλους. Κι οἱ Γάλλοι μέν ὁλοκλήρωσαν τήν ἐθνική ἐπανάσταση. Τό Εἰκοσιένα ὅμως δέν συντελέστηκε καί, ἐγὼ λέω: ἐκκρεμεῖ. Δέν τό στοχάζε-

ὑπάρχει, ἔχει μεγαλύτερη σχέση με τά γράμματα ἀπό την κάτωθι.

» Στις 30 Ἰουνίου 1976 - ἡμέρα κατά την ὁποία ὁ κ. Πρωθυπουργός ἔσπευσε αἰφνίδια στη Γαλλία ἐξ αἰτίας ἔκτακτης ἐντάσεως στις ἑλληνοτουρκικές σχέσεις - ἀπηύθυνα στο Στρατολογικό Γραφεῖο Καλαμάτας τήν ἀκόλουθη αἴτηση:

» «Κύριοι, οἱ λόγοι γιά τούς ὁποίους ὑποχρεώθηκα ἄλλοτε νά κάνω χρήση τοῦ νόμου ὥστε νά τυχῶ ἀπαλλαγῆς ἀπό τίς στρατιωτικές μου ὑποχρεώσεις δέν ὑφίστανται σήμερα Θεωρῶ λοιπόν στοιχειῶδες καθήκον μου, σέ στιγμές περιορισμένης ὁρατότητας ὅπως οἱ παρούσες, νά ἐπιστρέψω τό εὐεργέτημα στήν Πολιτεία καί νά τεθῶ χωρίς προνόμια στή διάθεση τῆς χώρας μου. Τό παρόν ἄς ἰσχύει ὡς αἴτηση ἀλλαγῆς τῆς στρατολογικῆς μου καταστάσεως καί ἐντάξεώς μου στους στρατεύσιμους. Με κάθε τιμή” .

» Ἐπειδή οὔτε νεῦμα δε μοῦ ἐγινε ἀπό το Στρατολογικό Γραφεῖο καί ἄς ἔχουν παρέλθει δεκατέσσερις μῆνες, [τέλη 1978: σαράντα μῆνες σήμερα, καί τά πράγματα ἰσχύουν], θα ἤθελα, με τήν εὐκαιρία τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου γιά τή στράτευση τῶν θηλέων, νά ρωτήσω δημοσίως τον κ. ὑπουργό Ἀμύνης τι γίνεται λοιπόν με τον ἄμισθο πατριωτισμό στήν ἐπικράτεια. (Διότι γιά τον ἔμμισθο ἀποφαίνεται καθυσχηστικά). Ὅταν, πάλι, τήν πρόταση τοῦ κ. Σαμπαχεδίν στη βουλή νά ἀπαλλάσσονται τῆς στρατεύσεως οἱ Μουσουλμανίδες, ὁ κ. ὑπουργός τήν χαρακτηρίζει **«ἀκατανόητη καί πολιτικῶς φοβερά ἄσκοπη» «βαρεῖα πράξη» ἀπό μέρους τοῦ μουσουλμάνου βουλευτῆ**, φθάνει δε σε σημεῖο νά τοῦ προσάπτει εὐθέως **«σεῖς ὀμιλεῖτε γιά τήν Τουρκία κι ὄχι γιά τήν Ελλάδα»** (Βουλή, 30 Αὐγούστου '77), ποία λοιπόν εἶναι «γνώμη του γιά τον ἀποκλεισμό τῶν ἐθελοντῶν ἀπό τά ὅπλα;

» Καί ἐπειδή τό αἴτημά μου παραμένει, ἐρωτῶ ἐάν – 37 ἐτῶν, ὑγιής, Ἕλλην ὑπήκοος - ἔχω ἤ δέν ἔχω δικαίωμα στή στράτευση, σ' αὐτό δηλ. πού στήν Ελλάδα τώρα θάχει καί ἡ κουτσή Φατμά.
» Ὑ.Γ. Διότι ἡ αἴτησή μου νά ἀπαλλαγῶ ἀπό μια παλιά διάκριση δέν ἐγινε γιά νά ἐπωμισθῶ ἄλλην καινούργια, καί γιά νά μην ἐρεθίζω με τό πρόσωπό μου δημιουργός πράμα, παρακαλῶ ὅλως ἰδιαίτερος νά μοῦ ἐπιτραπῇ ἡ τήρηση τῆς ἀνωνυμίας.

» Σημείωση «Φιλολογικῆς Καθημερινῆς». ἡ «Καθημερινῆς» ἀπλῶς: εἶναι γνωστός συγγραφέας καί - το κυριότερο ἐδῶ - ἐμπειροπόλεμος. Εἶναι μάλιστα ὁ μόνος ἐμπειροπόλεμος Ἕλληνας τῆς ἡλικίας του».

Ἡ ἐπιστολή δέν κρίθηκε δημοσιεύσιμη, δέν δημοσιεύτηκε.

στε γιατί - κι αυτό είναι άπίστευτο, Έλληνες πράμα – δεν στοχάζεστε! Φανταστήτε μόνο ότι όσοι είστε θρησκοί είστε αυτόμάτως Χριστιανοί και όσοι είστε άριστεροί και επαναστάτες, μαρξιστές. Αυτόμάτως πάλι. Καί τό περίεργο, ούτε πού ντρέπεστε γι' αυτό. Αλλά άφου δέν ντρέπεστε για τό βάπτισμα πού σās παίρνει τήν ψυχή (σάν έλληνική βέβαια) καί τά άλλόκοτα όνόματα πού σās βαραίνουν, τούς πιό πολλούς. Οί δυνάμεις, έν τῷ μεταξύ, μέ τίς όποιες γίνεστε χριστιανοί, μαρξιστές καί τά παρόμοια, είναι οί αυτές μέ εκείνες πού θā σās έκαναν Έλληνες ώστε νā ολοκληρωθεῖ τό Εἰκοσιένα. Αυτό, κύριοι, είναι λιποταξία. «Ακούσια», θā μου πείτε. Είναι φανερό ότι δέν ντρέπεστε.

Δέν συνεννοοῦμαι. Κατέφυγα λοιπόν άπεργός στήν άκρη καί βαράω τή φόρμιγγα μέ όργή, εϋθυμη έστω, καί μόνο πίνοντας (μέχρι βρασμοῦ). Ξέχασα τό νερό. (Αυτό δέν ένθουσιάζει τά λίγα πρόσωπα πού συνδέονται έννοχα μαζί μου. Τό ξέρω βέβαια κι εγώ άότι όσοι πίνουν θā πεθάνουν. Αλλά είμαι περιεργος νā δῶ τή συνέχεια μέ όσους δέν πίνουν), «θ' αλλάξω ιδιότητα», είπα. Ό Τσίρκας χαμογέλασε πάνω σ' αυτό, ειρωνικά βεβαίως. Έγώ σημείωνα: «Συγγραφέας όλο καί λιγότερο, κάθε μέρα καί λιγότερο», καί άνέθεσα στόν έαυτό μου νā γίνει. Έτσι κι άλλιῶς άπεργοῦσα - δέν έγραφα. Εἶχα βέβαια γράψει. (Αλλά διαβάστηκα μέ άνοίκειο τρόπο). Καλά καλά δέν καταλάβαινα γιατί έξακολουθοῦσα νā βρίσκομαι. Μία σκέψη καί ένα γεγονός εἶχαν φέρει σ' αυτό. Η σκέψη: «Μοῦ φαίνεται ύποτιμητικό νā ζεῖ κανείς όλα τά χρόνια “πού τοῦ δίνει ό θεός”, νā κάνει δηλαδή ό,τι κι ή κότα, καί μάλιστα νā κοιτάζει πῶς θā ζήσει καί περισσότερα, είναι όμως καί άνθυγιεινό, σέ περίοδο πληθωρισμοῦ τής ζωῆς. Αυτό ίσως νā παράγει τόν καρκίνο - άν τουλάχιστον ό καρκίνος είναι πληθωρισμός κυττάρων. Ίσως ύπάρχει ισορροπία μεταξύ τοῦ έσωτερικοῦ καί τοῦ έξωτερικοῦ περιβάλλοντος τοῦ άνθρώπου, κάποια αναλογία. Ίσως λοιπόν ό καρκίνος νā είναι αντίδραση τοῦ βιολογικοῦ ατόμου στόν ύπερπληθυσμό, στό συνωστισμό έστω. Έχω έννοήσει τί τρέχει στόν κόσμο (πράγμα άσήκωτο καί πού θέλει δρακόντια μυαλά για νā τό σηκώσουν) καί λυπᾶμαι γι' αυτόν. Όπωσδήποτε ό άνθρωπος δέν είναι καλά. Τό ακράτητο γεννοβόλημά μου φαίνεται κτηνωδία καί ή προσήλωσή του στή ζωή - μέ τήν ιατρική της - δουλοπρέπεια. Μοῦ είναι άκατανόητο νā μήν έχει θεσπιστεῖ διεθνῶς νόμος πού νā αποφαίνεται ότι όποιος ζήσει περισσότερο από τόν Σωκράτη είναι σκουπίδι. (Ελπίζω ότι ό Σωκράτης είναι τό άξεπέραστο άκόμη όριο για τούς Έλληνες - καί, άρα: για τούς άνθρώπους. Ό χριστιανός, ό μονοθεϊστής ακριβέστερα, καί ό μαρξιστής θā διαπιστώνουν, διότι τούς έρχεται κουτί, μεταρσίωση τῶν Έλλήνων άπό μέρους μου. Είναι νā βλαστημάει νā γαμωσταυρεῖ, κανείς πού δέ γεννήθηκε Τουρκος για νā μπορῶ μέ κάθε άνεση νā λέω: Παιδιά, άλλο άνθρωπος, άλλο Έλληνας. Ό άνθρωπος είναι ή τετραγωνική ρίζα τοῦ Έλληνα καί κάθε άνθρωπος πού έγινε Έλληνας - διότι αυτό γίνεται, Έλληνας είναι ό μετέχων τής έλληνικῆς παιδείας Έλληνας, Γερμανός, Αφρικανός, Ιάπων κι Άγγλος – Γάλλος - Πορτογάλλος (ό Ίσοκράτης άξιῶθηκε νā τό πει αυτό) - έγινε άνθρωπος-στό-τετράγωνο. Ό άνθρωπος-στό-τετράγωνο είναι άνθρωπος τοῦ επιπέδου της

ἀγχιβασίας: αὐτός, πού γεννιέται ἀπό μία κοιλιά γιά νά μπεῖ σέ κοιλιά - καί τό διαπιστώνει. Λύνει τό αἶνιγμα γιά νά δεσμευτεῖ (κυριολεκτῶ), ἀπό νέο - τό ἴδιο τό δικό του. Οἱ ἀπόπειρες τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Χριστοῦ ἀπό τή Ναζαρέτ [τοῦ Παύλου] καί τοῦ Μάρξ, σκόπευαν νά ξεπεράσουν τόν ἑλληνικό ἄνθρωπο: Τόν ἀγχιβάτη: Τόν τραγικό. Οἰκτρά ἀπέτυχαν, διότι δέν ἐπενέβησαν στον τρόπο παραγωγῆς τοῦ νοήματος - στή γλώσσα. ("Ἄν ἔτσι ἐξακολουθήσουμε νά μιλάμε, ἔτσι θά ἐξακολουθήσουμε καί νά εἴμαστε") εἶπε ὁ Μίδας [αὐτό τό βιβλιαράκι]). Καί αὐτό μέν εἶναι τό κοινό στους τρεῖς καί κύριο αἷτιο τῆς ἀποτυχίας. Ὑπάρχουν καί χαρακτηριστικά αἷτια. Ὁ Χριστός - Παῦλος ἐπεδίωξε τήν ἐν λόγῳ ὑπέρβαση μέ τό νά ἀπαιτεῖ ἀλλαγὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ μονομερῶς περιβάλλοντος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Μάρξ - Ἑνγκελς -Λένιν τήν ἐπεδίωξε μέ τό νά ἀπαιτεῖ ἀλλαγὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ μονομερῶς περιβάλλοντος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Σωκράτης - Πλάτων, πού εἶναι ἡ ἑλληνική καί πρώτη ἀπόπειρα, ἀξίωσε ἀλλαγὴ ἐκατέρωθεν τοῦ ἀνθρώπου (δὲ σᾶς φαίνεται κανονικό;) τόσο στό ἐσωτερικό ὅσο καί στό ἐξωτερικό του. Ἀλλαγὴ δηλαδή μέ ἀναλογίες. Εἶναι ἡ μόνη ἀπόπειρα μέ μέλλον - κι ἂς εἶναι ἡ ἀπόπειρα μέ τό μέγιστο παρελθόν. (Μά δέν εἶναι κι αὐτό μία ἀναλογία;»).

Αὐτὴ ἦταν ἡ σκέψη, ὅσο μπόρεσε νά ἀναπτυχθεῖ, σάν σημείωση στὴ Συν - ἐν - τευξη. Τό γεγονός τώρα: Τό γεγονός ὅμως δέν ἀφορᾷ τό κοινό.

Εἶπα ὅτι βρέθηκα μέ τό τρίχορδο νά ταιριάζω τραγούδια - καί εἶπα πῶς αὐτό. Ἐκτός ἂν τό κάνω γιά τούς φίλους μου ἢ κρυφά γιά μένα τόν ἴδιο, δέν εἶμαι τό κατάλληλο πρόσωπο γι' αὐτό πού κάνω. Δέν ἔπρεπε ἐγὼ νά τό κάνω αὐτό, ἀλλά οἱ ἀρμόδιοι. Οἱ ἀρμόδιοι ὅμως βρίσκονται σέ σύγχυση ἀρμοδιοτήτων, καί λάθος δρόμο. Εἶναι φάλτσοι. Ὅλη ἡ Ἑλλάδα παιδεύεται μουσικοχορετικά ἀπό φάλτσους. Μᾶς κάνουν μουσική μέ πόδες, μέ ἄρσεις καί θέσεις (ποδῶν). Τά πόδια ὅμως μᾶς τᾶχουνε κόψει, γιά νά καθόμαστε ἀπλῶς νά τούς ἀκούμε. Δυστυχία. Ἐγὼ νομίζω, μέ ἕξη πιά χρόνια προσπάθεια μονομάχου, ὅτι εἶμαι σέ θέση ἢ νά χάσω καί τούς ὑπόλοιπους φίλους μου - τό φῶς καί τόν κόσμο -, ἢ νά ζητήσω (μέ γνώμονα τό μουσικό συμφέρον τῶν λαῶν καί μάλιστα τῶν Ἑλλήνων [τό κυρίως δηλαδή συμφέρον τους, ἀφοῦ πρόκειται περὶ τοῦ νά διασώσουμε τήν ποικιλία]), ἐπανάσταση-ἀπό-πιό-πολύπλοκη-ἀποψη καί, πρὸς τοῦτο, «ὀργάνωση» στά λαϊκά μουσικά μέσα. Εἶπα μονομάχου τήν προσπάθειά μου - γιατί κανεῖς, μέ μία ἐξαίρεση: τόν Γιώργο Πολύζο - δέν μέ ἐμπιστεύτηκε σέ τούτη δῶ τήν ἀλλαγὴ πλευροῦ πού ἐπιχειροῦσα, παρὰ μέ δυσφορία καί ἀποτροπιασμό μου τό καταλόγισαν. Ζητοῦσαν βιβλία. Καί μόνο οἱ ἀνταγωνιστικοί καί οἱ ζηλόφθονοι ἦταν μέ τή χαρὰ στά μύχια. Ἀλλά, τώρα πού τό θυμᾶμαι, ἐνθαρρυντικός ὑπῆρξε - καί μάλιστα γιά τόν τρόπο μου νά ταιριάζω τραγούδια - ὁ Νότης Μαυρουδῆς. Ὁ τρόπος αὐτός ἄλλωστε προέκυψε ἀπὸ τίς ἐξῆς διαπιστώσεις:

α) Ἄν δέ βρεθοῦν τά λόγια του τραγουδιοῦ, τό τραγούδι δέ βρίσκει τά λόγια του. (Ὅταν, λοιπόν, δέν ἔχουμε κάτι νά ποῦμε, εἶναι φάλτσο πείσμα νά μελοποιῦμε παρ' ὅλ' αὐτά. Κι ὅταν, αὐτοὶ πού μελοποιῶμε, μελοποιῶμε τά ἴδια

μας τά λόγια κι όχι τά λόγια τῶν ἄλλων, τό τραγούδι - τό λαϊκό ἐννοεῖται - ἔχει περισσότερες πιθανότητες νά «πήξει» κι ἔτσι νά χρησιμεύσει).

β) Λαϊκό ἄσμα πού δέν τό ταιριάζει ὀργανοπαίκτης λαϊκοῦ ὀργάνου, εἶναι ματαιοπονία. Τό περισσότερο πού μπορεῖ ὁ Μάνος Χατζηδάκης εἶναι νά ἐκτοξεύσει τό ὄνομα τῆς Ἑλλάδος μέχρι τή Ν. Ὑόρκη (καί αὐτό μέν εἶναι προσφορά, ἀλλά σέ ἄλλον τομέα). Δέν μπορεῖ ὅμως νά τό ἐκτοξεύσει μέχρι... τόν Πειραιά.

γ) Λαϊκός ὀργανοπαίκτης πού ταιριάζει ἄσμα (λαϊκό) χωρίς τή βοήθεια ὀρχηστή, ἐκτός - ἴσως - ἂν εἶναι ὀρχηστής δεινός ὁ ἴδιος, θά ξωκοίλει.

δ) Λαϊκό ἄσμα πού ποιήθηκε μέ τόν οἰκεῖο τρόπο - ἀπό λαϊκό ὀργανοπαίκτη καί μέ τή συμμετοχή ὀρχηστή - πού δέν ἐπιστρέφεται ὅμως γιά κάποιο διάστημα στό λαό καί στό χρόνο (ἀπ' ὅπου ἀντλήθηκε, κι ὅπου ἀνήκει), ὥστε νά τοῦ ἐπενεχθοῦν οἱ ἀπαραίτητες διορθώσεις ἀπό τή χρήση πού θά τοῦ γίνεαι στήν πίστα τοῦ χοροῦ, καί σπεύδει - ἐπειδή ἀπλῶς κήλει τά ὦτα - στή φωνογραφική ἐταιρία, θά βγεῖ ἄπηκτο καί σπασμωδικό.

Δέν πρέπει λοιπόν νά βγάζουμε δίσκους μέ τό παραμικρό. Εἶναι καλύτερα αὐτό νά τό ἐμπιστευθοῦμε στούς ἀπειράριθμους ναούς τοῦ Κυρίου ὑμῶν κι ἐδῶ πρέπει νά θυμηθῶ τόν ἐκδότη τοῦ «Σήματος», πού ἐπίσης δέν ἐνοχλήθηκε ἀπό τίς ἀποφάσεις μου καί μάλιστα θέλησε - τό 1975 - νά ἐκδώσει σέ δίσκο τά τραγούδια μου. Εὐτυχῶς - σύμφωνα μέ τά κατοπινά συμπεράσματά μου - εὐτυχήσαμε νά ἀτυχήσουμε καί ὁ δίσκος δέν ἔγινε. Δέν πρέπει νύ βγάζουμε σέ δίσκο ἀδοκίμαστα τραγούδια καί μακάρι, τά λαϊκά καί τά δημοτικά μόνο νά εἶχαν ἄδεια κυκλοφορίας. Τό τετράχορδο «μπουζούκι» θά ἔπρεπε νά ἀπαγορευθεῖ διά νόμου καί στή θέση αὐτῆς τῆς ἀπαγόρευσης νά ἐπιτραπεῖ ἀμέσως ὁ φόνος - ἡ μοιχεία τουλάχιστον - ἂν τό ὀρθό δέ ἦταν νά μήν ἀπαγορεύεται τίποτα.

Ξέχασα, εἶπα, νά γράφω. Ἀλλά δέ θά ξεχάσω νά εἶμαι εὐτυχής καί πολύ εὐγνώμων στό Διονύση Σαββόπουλο πού δέησε νά μ' ἀκούσει καί ἀκολουθῶς νά μοῦ ἐμπιστευθεῖ λίγη ὥρα ἀπό τό φετεινό πρόγραμμα του ὅπου δύο, ἢ τρεῖς, φορές τή βδομάδα θά παρουσιάζω 12 ἀπό τά τραγούδια μου πού ἤδη πήξανε κάπως. Εἶναι ὅλα σέ ρυθμό πού σκοντάφτει, ὅπως οἱ ρυθμοί τοῦ Ἰππώνακτα, 9/8 καί 9/4 σ' αὐτή τήν περίπτωση. Τά τρία ἀπ' αὐτά, δέ βρῆκαν ἀκόμη ὅλα τους τά λόγια. Τά ὑπόλοιπα ἐννέα χωρίζονται σέ ἑπτὰ λοιδωρίες, σκωπτικά ἢ περιπαιχτικά καί δύο λυρικά. Πρὸς τό παρόν θά παίζονται σέ ἓνα μόνο κούρδισμα τοῦ τρίχορδου: αὐτοῦ πού ἐπικράτησε - ἀλλ' αὐτό γιά τεχνικούς κυρίως λόγους, καί μόνο πρὸς τό παρόν. Ὁ ρυθμός ἐνδεκα ὀγδοα, ἢ τέταρτα, πού ἐπεξεργάζομαι, θά ἀποσιωπηθεῖ γιατί δέν ἔπηξε ὀρχηστικά ἀκόμη. Τά βαφτιστικά ὀνόματα τῶν παιδιῶν πού θά παίζουμε εἶναι: Θόδωρος, Κατερίνα, Ρίκι, Κώστας, Γιάννης, Χαρίλαος, Βασίλης καί ὁ γράφων.

